

EL DISCURS CIENTÍFIC I ELS PROCESSOS
D'INSTITUCIONALITZACIÓ CIENTÍFICA A LA SOCIOLOGIA
El cas de la revista *Papers* (1973-1993)¹

Xavier Marín
Francisco J. Míguel
José Antonio Noguera
Xavier Rambla
Joan Taguenca

Departament de Sociologia, Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

*Els diversos corrents de la sociologia de la ciència sovint han dirigit la seva atenció exclusiva bé a l'estudi dels discursos científics, bé al de les estructures i interaccions institucionals que els produeixen. Aquest article és un intent de posar en relació aquests dos nivells d'anàlisi i d'aplicar els resultats a l'estudi sociològic de la sociologia. En primer lloc, es formula un sistema conceptual que prova de sintetitzar algunes contribucions d'aquells corrents. En segon lloc, s'aplica aquest sistema a l'anàlisi empírica de la revista *Papers*, amb la intenció de mostrar que els discursos científics s'han de posar en relació amb les pràctiques socials de les comunitats que els formulen. Els resultats d'aquesta anàlisi palesen l'existència d'efectes perversos al procés d'institucionalització de la sociologia catalana en els últims vint anys; aquests resultats suggereixen la necessitat de revisar els models tradicionals d'institucionalització científica.*

Resumen

Las diversas corrientes de la sociología de la ciencia a menudo han centrado su atención exclusiva o bien en el estudio de los discursos científicos, o bien en el de las estructuras e interacciones institucionales que los producen. Este artículo es un intento de poner en relación ambos niveles de análisis y de aplicar los resultados al estudio sociológico de la sociología. En primer lugar, se formula un sistema conceptual que intenta sintetizar algunas contribuciones de aquellas

1. Aquest article és un resum d'una investigació que va ser realitzada durant els mesos d'abril, maig, juny i juliol de 1993, a proposta de la direcció de la revista *Papers*. Els autors volem agrair expressament el suport de Teresa Torns, sense el qual l'estudi no s'hagués portat a terme. Així mateix, agraïm les col·laboracions puntuals de Reyes Varella, Núria Sensat, Joan Estruch i Fernando Alvarez-Uría.

corrientes. En segundo lugar, se aplica este sistema al análisis empírico de la revista Papers, con la intención de mostrar que los discursos científicos deben ponerse en relación con las prácticas sociales de las comunidades que los formulan. Los resultados de este análisis muestran la existencia de efectos perversos en el proceso de institucionalización de la sociología catalana durante los últimos veinte años; tales resultados sugieren la necesidad de revisar los modelos tradicionales de institucionalización científica.

Summary

Different trends in sociology of science have often paid exclusive attention whether to the study of scientific discourses, or to that of the institutional structures and interactions which product them. This paper is an attempt to relate both levels of analysis, and to apply the outcomes to the sociological study of sociology. On the one hand, a conceptual system which tries to synthesize some contributions made by those tendencies is outlined. On the other hand, this system is applied to the empirical analysis of Papers; the aim of this analysis is to show that scientific discourses have to be related to the social practices of the communities which product them. The results of this analysis show the existence of undesired effects in the process of institutionalization of catalan sociology along the last twenty years; these results suggest the necessity of re-examining the traditional models of scientific institutionalization.

0. INTRODUCCIÓ: LES DIFICULTATS D'UNA SOCIOLOGIA DE LA SOCIOLOGIA

L'objectiu de l'estudi en què es basa aquest article era doble: 1) Elaborar teòricament uns esquemes d'interrelació entre el *discurs científic* i els processos d'institucionalització de les comunitats científiques; aquests esquemes intentaven sintetitzar les aportacions fetes per diversos corrents de sociologia de la ciència i discutir la seva idoneïtat per a l'estudi de les ciències socials. 2) Fer una primera aproximació empírica, des d'aquesta perspectiva teòrica, a partir de l'anàlisi d'un cas concret de l'esmentada interrelació. El supòsit metodològic d'aquesta anàlisi era que les pàgines d'una publicació científica periòdica com *Papers* permetien rastrejar determinats trets del peculiar procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya en els últims vint anys; és a dir, que els continguts *latents* o no clarament explicitats del discurs científic *publicat* ens proporcionen informació sobre l'organització de la comunitat científica que el produeix.

És necessari fer constar que aquest doble objectiu s'enfrontava, d'entrada, a alguns obstacles relativament seriosos. D'aquests obstacles, en convé destacar a continuació sis:

1. En primer lloc, la sociologia del coneixement científic ha estat considerada tradicionalment com una de les especialitats «menors» dintre de la disciplina sociològica. A l'oblit històric ja palesat fa temps per Merton (1973; 210 ss.), solen afegir-se precaucions o prejudicis epistemològics, polítics i fins i tot corporatius de molt diversa mena, que acaben desplaçant els estudis sociològics de la ciència en favor d'altres àrees el desenvolupament de les quals és percebut com més «urgent» o de més «utilitat social». En el context català i espanyol, només molt recentment s'escolten veus que semblen indicar un creixent interès per l'estudi sociològic de les activitats i discursos científics, més enllà de la reflexió purament epistemològica i filosòfica com de les anàlisis sociomètriques o periodístiques de la política científica i tecnològica a l'ús.

2. D'altra banda, un segon obstacle ve donat per la pretensió d'aplicar els esquemes teòrics de la sociologia de la ciència a la pròpia sociologia; l'obstacle consisteix en el fet que aquests esquemes, en les seves molt diferents versions, han estat, generalment, concebuts i desenvolupats per a la seva aplicació a l'estudi de les ciències de la natura, i no de les ciències socials i humanes. Fins i tot en aplicar-los a les darreres —com és el cas de Merton (1973; 47 ss.)— hom ha treballat amb les mateixes ulleres epistemològiques utilitzades per estudiar les primeres (vegeu Crawford, 1971:23 ss.). Com es podrà veure, això constitueix una dificultat a salvar, i no només si es parteix —com és el cas d'aquest estudi— d'una posició epistemològica que suposa diferències substancials entre els dos tipus de ciències (Habermas, 1982 i 1988), sinó també, i sobretot, pels problemes concrets que sorgeixen en el curs de la investigació empírica, i que es deriven, de bon tros, de l'intent d'aplicar uns conceptes a un objecte ben diferent d'aquell pel qual foren plantejats.

3. Fins aquí no ensopeguem, de tota manera, amb cap obstacle que no es pugui superar amb un treball teòric i metodològic continuat i rigorós. Hom es troba, en definitiva, amb la pràctica inexistència d'estudis sobre la sociologia catalana fets des de pressupòsits teòrico-sociològics elaborats, i l'única cosa que cal fer a propòsit d'aquesta inexistència és fer-la desaparèixer a poc a poc —posant-hi, és clar, el temps i les ganes—. Però existeixen també altres problemes que són «interns» a la pròpia naturalesa i característiques de l'anàlisi que ens ocupa. En primer lloc, aquesta anàlisi implica assumir el que Bourdieu (1989) ha denominat *principi de no-consciència*, però aplicant-lo, aquesta vegada, als *propis sociòlegs/logues*. Segons aquest principi, el sociòleg/loga no necessàriament és conscient del significat i implicacions socials de la seva activitat, o dels continguts latents del seu discurs; el sociòleg/loga no té cap privilegi per comprendre de forma immediata el seu propi món quotidià. L'anàlisi d'aquest món ha de partir, així doncs, d'una certa «ruptura» amb la il·lusió d'un co-

neixement espontani i sense mediacions teòriques sobre el propi entorn social i institucional².

4. Tot i així —i heus aquí un segon problema «intern»—, aquesta intenció de «ruptura» es veu contrarestada pel fenomen de la *reflexivitat* o *recursivitat* de tota sociologia, fenomen que es torna exacerbat quan allò que s'analitza és el propi discurs sociològic. En aquest cas s'està construint un discurs de segon ordre, que alhora podria aplicar-se a si mateix i generar-ne un de tercer ordre..., i així successivament fins a l'infinit. Aquest fenomen apunta envers una consideració important: quan la pròpia anàlisi és també allò que s'analitza, realitzar una «ruptura» completa amb el coneixement espontani o familiar pot resultar, en un cert sentit, no ja inviable, sinó —fins i tot— indesitjable, ja que és precisament aquesta familiaritat la que pot servir de base i punt de referència previ per encunyar conceptes i formular hipòtesis, encara que, amb tota seguretat, s'hagin de modificar o abandonar després. En qualsevol cas, el fenomen de la recursivitat és quelcom a tenir molt en compte.

5. Als quatre problemes que hem enunciat podem afegir també dos *perills* o *temptacions* als quals una anàlisi sociològica de la sociologia està exposada. Sovint es pot caure a la temptació, en primer lloc, d'utilitzar la sociologia del coneixement i de la ciència com una variant de l'argument *ad hominem*; això és el que hom troba quan l'explicitació dels interessos subjacents als discursos científics, i dels seus elements socials i polítics, es converteix en una crítica —o, pitjor, una desqualificació— d'aquests discursos com a tals. La honestat intel·lectual més elemental ens diu, però, que si allò que hom vol és criticar un discurs com a tal, el que s'ha de fer és entrar en el debat de fons argumental sobre les afirmacions que aquest discurs fa i discutir-les internament, en el mateix pla de discussió, en lloc d'esquivar la qüestió amb l'estratègia cínica de situar-se en un altre pla i presentar com a «anàlisi científica» allò que no és més que una fal·làcia *ad hominem* més o menys elaborada. Qualsevol que conegui mínimament els debats contemporanis en sociologia i filosofia de la ciència és conscient de les complicades relacions existents entre la gènesi i la validesa dels discursos científics; però la *confusió* entre totes dues no és, ni de bon tros, la manera d'evitar una *separació* positivista, ni tampoc d'estudiar les seves *in-*

2. Vegeu Bourdieu (1988:xi ss): «The sociologist who chooses to study his own world in its nearest and most familiar aspects should not, as the ethnologist would, domesticate the exotic, but, if I may venture the expression, exoticize the domestic, through a break with his initial relation of intimacy with models of life and thought which remain opaque to him because they are too familiar». Així mateix, Mulkay (1981) i d'altres analistes del discurs científic insten a no assumir el discurs dels/les participants i productors/es d'aquell com una descripció adequada de la situació.

terrelacions, a l'altura actual d'aquells debats, no sembla pas gaire seriós continuar empantanats en falses alternatives com aquesta. Una cosa és el contingut proposicional d'allò que es diu i una altra diferent el perquè es diu allò que es diu; l'existència d'indubtables relacions entre aquests nivells no legitima l'estratègia de la confusió. Quan Adorno clamava contra aquells que eren incapaçs de «pensar la gènesi i la validesa en la seva simultània unitat i diferència» (1972:113), i quan Bourdieu diu que no s'han de reduir les *raons* a les *causes*, estan rebutjant qualsevol tipus de reduccionisme en aquest sentit.

6. L'estudi del *discurs* sociològic pot quedar reduït, en segon lloc, a pura exègesi lingüística si no se centra a posar en relació aquell discurs amb les condicions socials de la seva formació³. Els discursos científics no han de ser estudiats, si aquest estudi vol ser fructífer, ni des d'un punt de vista exclusivament *lingüístic* —que se centri en un discurs considerat autònom i tancat sobre si mateix— ni des d'un altre exclusivament *institucional* —que faci afirmament només en l'organització de la comunitat científica corresponent i en la interacció i les relacions de poder a dins seu—. El que aquí es proposa és més aviat veure aquests discursos, i especialment els publicats a les revistes científiques, com a manifestacions o documents que ens parlen precisament de les *relacions* entre les dues instàncies, la discursiva i la social-institucional. Segons això, l'anàlisi de les publicacions científiques és, sense cap dubte, una anàlisi del *discurs* científic, i no una anàlisi directament institucional; però una anàlisi que pot intentar *trascendir* el discurs que estudia per arribar fins allò que aquest discurs *indica* i *assenyala* sobre les condicions socials en què ha estat generat.

Tot això ens conduïa a la doble tasca que hem enunciat al primer paràgraf de l'article. Tot i així, pel que fa a l'aproximació empírica, l'ideal hagués estat completar l'estudi de la revista *Papers* amb l'anàlisi directament *institucional* de com s'ha format històricament l'actual comunitat sociològica catalana, quines subdivisions s'hi poden fer i com s'han organitzat les relacions de poder —les simbòliques i les que no ho són tant— al seu interior. No cal dir, a hores d'ara, que els obstacles que acabem d'enumerar són gairebé cosa de riure comparats amb els que presenta aquesta altra tasca sociològica —la qual, altrament, s'haurà de fer algun dia—. Per això insistim en què la part empírica d'aquest estudi fóra, potser, una mena de «primers passos» o de «treball preliminar» del que hauria de ser una recerca sociològica pausada i sistemàtica sobre la sociologia a Catalunya. Només cal desitjar al respecte que la tenacitat investigadora

3. Bourdieu (1984) també preveu contra aquest *reduccionisme lingüístic* o discursiu propi de certes varietats d'anàlisi del discurs.

i la imaginació teòrica vagin a poc a poc superant tots els obstacles intel·lectuals —i d'altres— que s'oposen a la consolidació d'una sociologia de la ciència al nostre entorn socio-cultural. Una sociologia que ens pogués fer aprendre, potser sobràticament, algunes coses sobre nosaltres mateixos.

Hem de fer constar, finalment, una advertència important. Lamentablement, la lògica de les publicacions científiques —la mateixa que hem provat d'estudiar— no només té a veure amb els aspectes de contingut, sinó també amb els de forma i amb els d'exposició. En concret, la manca d'un major espai disponible en aquest número ha fet que la direcció de *Papers* ens pregués la reducció d'una primera versió encara més extensa d'aquest article. Finalment hem optat per suprimir tota una primera part on feiem un repàs crític dels diversos corrents de la sociologia de la ciència que hem utilitzat a l'estudi, i on també discutíem les aplicacions concretes d'aquests corrents a l'anàlisi de la comunicació científica, especialment la que té lloc als *journals* o publicacions periòdiques. Hem d'advertir, doncs, que els lectors no familiaritzats amb aquesta especialitat i amb la literatura al respecte poden trobar dificultats per a la comprensió d'algunes de les pàgines següents. D'altra banda, les hipòtesis i els resultats que presentem són també una selecció que prova de sintetitzar el «tarannà» general de la investigació; no es trobaran, en general, en aquest article, resultats de tipus purament descriptiu, sinó només aquells imprescindibles per contrastar les hipòtesis que formulem. Esperem que amb tot això es guanyi en dinamisme i lleugeresa allò que es perdí en precisió, explicitació de pressupòsits i riquesa argumental.

L'article s'ha estructurat, doncs, en dues parts. A la primera part construïm un sistema conceptual que prova d'incorporar l'esmentada síntesi teòrica; a més a més, i per tal d'enllaçar amb la part empírica, procedirem a operativitzar aquest sistema conceptual i a derivar-ne un sistema d'hipòtesis que es contrastarà amb l'anàlisi d'una mostra d'articles dels números 1 al 40 de la revista *Papers*. A la segona part presentem i discutim els principals resultats d'aquesta anàlisi. Completa l'article un annex que tracta algunes qüestions metodològiques i tècniques.

1. SISTEMA CONCEPTUAL I D'HIPÒTESIS

Si provem de sintetitzar les diverses perspectives que hem considerat pel que fa a l'estudi de les revistes científiques, podríem establir un esquema general de cinc funcions que aquestes publicacions poden tenir o, si es vol, de cinc objectius que els agents socials que són els/les científics/ques poden aconseguir a través seu:

1. *Informació i discussió crítica* dels resultats de la recerca, tant teòrica com empírica. Les revistes científiques són mitjans d'informació, però també —i no menys important— és d'esperar que siguin plataformes de *debat públic* i de *crítica recíproca* entre els/les científics/ques sobre les seves aportacions.
2. *Avaluació i control* del treball científic. Els comitès de selecció o els *àrbitres* de les publicacions exerceixen una mena de vigilància que garanteix l'adequació dels treballs a les convencions o normes del paradigma o paradigmes vigents, i que fins i tot provoca l'autolimitació dels/les mateixos/es científics/ques quan presenten articles per a la seva publicació.
3. *Atorgament de reconeixement i de prestigi*. Els científics, a canvi i com a estímul de les seves aportacions, obtenen quotes desiguals de prestigi o de capital simbòlic, de manera que formen una determinada estructura de distribució dels recursos a dins de la comunitat⁴.
4. *Establiment de criteris de científicitat*. Tot seleccionant els articles per a la seva publicació, les revistes científiques demarquen criteris i imposen normes d'acceptabilitat dels treballs.
5. *Constitució dels propis fets científics* com a tals. Segons autors com Latour (1992) i Woolgar (1991), els articles de les revistes científiques, com que són legitimats retòricament com a coneixement vàlid, constitueixen a través del seu discurs el món de què parlen, i el fan aparèixer com a preexistent.

Pot veure's que els punts 4 i 5 es refereixen *primàriament* al nivell del *discurs* científic, és a dir, a processos que es constitueixen com a tals *en* el discurs —i no tan sols *per mitjà* d'aquest⁵—, i que per tant són estudiades *directament* estudiant el discurs, sense que aquest s'hagi de prendre només com a indicatiu o senyal de quelcom que el transcendeix. Pel contrari, els punts 2 i 3 tenen més a veure amb el nivell *institucional*, que fa referència a processos que *depassen* l'horitzó lingüístic del discurs, però que poden ser rastrejats *indirectament* amb l'anàlisi d'aquest. El punt 1 romandria a mig camí entre aquests dos nivells. Com és lògic, doncs, l'anàlisi d'una revista científica només pot estudiar directament els punts que tenen a veure amb el nivell discursiu, és a dir, els 1, 4 i 5, encara que indirectament pugui remetre's també als punts 2 i 3.

4. En aquest sentit, sembla evident que els interessos que mouen els/les científics/ques a publicar són alguna cosa més que intel·lectuals; tot i així, Hagstrom va mostrar que «como en toda concesión de dones, la expectativa de dones de retribución (de reconocimiento) no puede ser reconocida públicamente como el motivo para hacer el don» (1980a:104).

5. És evident que les interaccions socials que són a la base de les institucions també són interaccions lingüístiques i discursives; la diferència rau en aquest doble paper del discurs i del llenguatge en general: en el primer nivell actua només com a *mitjà*, mentre que en el segon ho fa com a *medi*.

Un dels nostres objectius és, per tant, veure com es poden relacionar aquests dos nivells d'anàlisi. (S'hi podria afegir a més, és clar, un tercer nivell, que tingués a veure amb la relació de la comunitat científica i del seu discurs amb la resta de la societat; això seria ja massa complex pels propòsits presents, encara que alguna cosa hi direm.)

Es pot afirmar també que el «programa feble» de l'escola de sociologia de la ciència de Merton (1973) i, en certa manera, de Hagstrom (1965), només considerava les funcions 1, 2 i 3 com a pròpies de les publicacions científiques; el «programa fort» de Barnes i Bloor (Barnes, 1977; Bloor, 1976; Barnes i Bloor, 1982), i també autors com ara Kuhn (1986) o Bourdieu (1976 i 1984), les amplien amb la inclusió del punt 4, i, per últim, el programa constructivista de Latour (1992) i Woolgar (1991) hi incorpora a més el punt 5, però tot i relegant els punts 2 i 3 a un segon pla.

Val a dir, però, que els estudis empírics de publicacions científiques fets des de perspectives constructivistes o des del programa fort són escassos. No disposem encara d'un *corpus* elaborat d'investigació empírica que hagi aplicat sistemàticament els enfocaments teòrics de les noves sociologies de la ciència a l'estudi del discurs publicat a les revistes científiques, i sembla que menys encara al de la seva interrelació amb les institucions científiques. En efecte, la majoria dels estudis de revistes científiques que hom pot trobar es limiten a fer recomptes estadístics sobre característiques més aviat «externes» —com procedència, sexe i grau acadèmic dels autors, matèries generals dels articles, etc.— o bé anàlisis de cites⁶. La importància i necessitat d'aquest tipus d'anàlisi tampoc no s'ha de menysprear; el que fóra convenient —insistim— és *complementar-lo* amb una anàlisi correlativa que tingués a veure amb els aspectes pròpiament *discursius* d'allò publicat. D'aquesta manera potser es podrien sintetitzar algunes fites assolides per diverses orientacions teòriques dins de la sociologia de la ciència.

El sistema conceptual que proposem i que exposarem tot seguit podria esquematitzar-se, doncs, com mostra la figura 1.

Convé fer, a més, dues puntualitzacions. En primer lloc, aquesta distinció entre dos nivells analítics no té res a veure amb la distinció gènesi/validesa ni similars (com conflicte social/conflicte intel·lectual). Els dos tipus de processos que s'han distingit són *enterament socials* i, per tant, penetrats i condicionats per interessos diversos. El que diem és que són distingibles analíticament, ja que la seva naturalesa o «textura» és diferent. En segon lloc, ja es veu també que aquest punt de vista implica assumir postures *metodològiques* —no necessàriament epis-

6. Com a exemples representatius d'aquesta tendència omnipresent, podeu veure Whitley (1969 i 1970), Collison i Webber (1971), Crane (1972) o Szreter (1980 i 1983).

FIGURA 1

Sistema conceptual de l'estudi

temològiques— més properes al programa fort que als altres corrents de sociologia de la ciència utilitzats en la recerca; en efecte, l'escola mertoniana analitzaria només el nivell institucional o, en qualsevol cas, l'aïllaria del discursiu. Buscar condicionants socials al propi discurs científic ja és sortir del programa feble.

1.1. INSTITUCIONALITZACIÓ CIENTÍFICA

Simplificant força, es pot dir que són quatre els criteris que, des de la sociologia i la història de les ciències, s'han utilitzat tradicionalment per mesurar el grau d'institucionalització d'una disciplina científica:

1. Acumulació de recursos materials i humans específics (base de tota comunitat, científica o no).
2. Concentració d'aquests recursos en centres i institucions específiques de recerca i de formació reconegudes oficialment per l'Estat.
3. Establiment de canals oficials de comunicació.
4. Establiment de criteris oficials de científicitat, és a dir, d'acceptabilitat de les aportacions.

Els criteris esmentats sovint conduïen al corol·lari següent: la institucionalització d'una disciplina científica produeix efectes globalment positius per

aquesta, tant pel que fa a la seva productivitat com al rigor i qualitat de les seves aportacions. La institucionalització científica implica, segons aquesta línia, el reconeixement d'una certa competència per part de la societat, així com la possibilitat pels científics de no respondre a altres exigències que les del seu propi treball.

Aquesta visió probablement hauria de ser seriosament revisada, tant a la llum dels *efectes perversos* de tot procés d'institucionalització, com qüestionant els supòsits científics en què parcialment es basa. En aquest sentit, convé fer-se la pregunta de si la institucionalització de les ciències socials, com la sociologia, té aquests efectes positius que es presumeixen per a les ciències naturals. Des d'una perspectiva no científica, es podria considerar que una institucionalització molt rígida i pautaada, seguint de prop els models adoptats per altres ciències, pot arribar a ser contraproduent en alguns aspectes. Com va mostrar C. Wright Mills (1986) —i, en un altre registre, Habermas (1984)—, aquest tipus d'institucionalització burocràtica i tecnocràtica posa les ciències socials al servei d'interessos no gaire coincidents amb els defensats a la «promesa» (Mills *dixit*) humanista de la ciència social clàssica; en concret, les ciències socials sempre corren el risc de ser instrumentalitzades políticament i social pels centres de poder oficials i pels grups socials dominants que hi solen amagar-se darrera, que així poden presentar els seus interessos particulars com a exigències *tècniques* i fins i tot *científiques*.

La institucionalització científica pot tenir també efectes perversos a dins de la pròpia comunitat científica que constitueix. Això succeeix en crear-se una *Acadèmia* —ja sigui de dret o de fet— que estructura una rígida jerarquia de poder, o una fragmentació en grups i «capelletes» burocratitzades i semi-feudals com les que Mills va analitzar brillantment. En definitiva, i com també ha palesat l'historiador Roger Hahn, la institucionalització científica sovint ha servit com a instrument per certificar i imposar dogmàticament «la via de la veritat» (Hahn, 1971:57).

D'altra banda, cal notar que la institucionalització científica ha estat sempre estretament lligada a la *professionalització* dels científics. Aquesta implicava, com ha exposat Barnes (1987:8 ss.), una formació comuna i, sobretot, la distinció clara entre el científic i l'intel·lectual o el filòsof, la viabilitat i bondat de la qual sempre ha estat motiu de discussió a les ciències socials, i molt especialment a la sociologia. En efecte, la sociologia sempre s'ha mogut «a cavall» entre aquests pols: entre la necessitat professional d'aconseguir un reconeixement com el dels científics naturals, i la fidelitat al compromís humanista amb la globalitat del fet social. Això s'ha de tenir en compte a l'hora d'estudiar la institucionalització de la sociologia amb instruments no sempre dissenyats per a l'anàlisi de les ciències socials.

Operativització

La sociologia catalana es va desenvolupar durant molt de temps fora de l'«Acadèmia», i la seva institucionalització com a disciplina ha estat ben tardana, encara més que a la resta de l'Estat espanyol (Sotelo, 1973; Marsal i de Miguel, 1978; de Miguel i Moyer, 1979; Estruch i Giner, 1979; Giner i Moreno, 1990; Alvarez Uría i Varela, 1992). Si pensem només en el període que ens ocupa (1973-1993), podem examinar els quatre criteris abans esmentats tot aplicant-los al cas català: el *criteri 1* (acumulació de recursos) resulta difícil de mesurar, i als efectes d'aquest estudi es pot subsumir en el *criteri 2* (concentració en centres reconeguts), clarament reflectit per la creació de la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia a Bellaterra l'any 1986, i per la consolidació definitiva, als anys següents, del Departament de Sociologia i dels grups investigadors en ell integrats; el *criteri 3* es pot plasmar en l'existència de la pròpia revista *Papers* des del 1973, però també, en certa mesura, amb el naixement llargament esperat, l'any 1979, de l'Associació Catalana de Sociologia (ASC); per últim, el *criteri 4* (criteris de científicitat) s'englobarà més aviat sota els conceptes de patrons de coneixement i de científicitat reclamada (*vide infra*, 1.2. i 1.5).

El resultat seria, per tant, una periodització força senzilla —que tampoc no és necessari complicar més per a les intencions presents—, en funció dels dos esdeveniments segurament més significatius per la sociologia catalana del període sota estudi:

Període 1: 1973 (any de fundació de *Papers*) -1979 (any de creació de l'ACS).

Període 2: 1980-1986 (any de creació de la Facultat).

Període 3: 1987-1993 (o període de consolidació).

La rellevància d'aquests dos esdeveniments com a indicadors de períodes nous ve ajudada, a més a més, per les pròpies opinions escrites que al respecte s'han pogut trobar a la revista (per exemple, els laments per la manca d'una associació en alguns dels primers números de *Papers*, o les presentacions dels números 28 al 30, a propòsit de la creació de la Facultat).

1.2. PATRONS DE CONEIXEMENT

El concepte que sens dubte s'ha fet servir més per designar els diferents punts de vista globals a dins d'una disciplina científica ha estat el de *paradigma*. Tanmateix, aquest ampli concepte resulta de difícil aplicació a les ciències socials. El seu «pare», Thomas Kuhn, el va encunyar pensant en les ciències naturals —molt especialment la física—, i en va desaconsellar explícitament l'ús a l'àmbit de les ciències socials (Kuhn, 1980:85). Per aquesta raó fóra millor parlar, en aquestes ciències —sobretot en sociologia, que és la que menys acords i més di-

versitat interna engloba—, de *patrons de coneixement*, terme que va ser utilitzat per Merton, però que aquí usarem per designar diverses *tradicions* intel·lectuals o *escoles* de pensament. Aquests patrons, tal com els entenem, vénen delimitats, d'una banda, per una particular *orientació teòrica* i conceptual a l'hora d'analitzar la realitat social, i, d'una altra, per una determinada *idea o concepció de la ciència social* amb implicacions epistemològiques i metodològiques.

L'acusada diversitat dels patrons de coneixement en sociologia ha estat vista durant molt de temps com un signe del seu escàs desenvolupament científic. Irònicament, molta part de la influència d'aquesta idea —fins i tot entre els mateixos sociòlegs— és deguda al propi Kuhn, qui va interpretar les situacions històriques de multiplicació de punts de vista aïllats, com un estadi *preparadigmàtic* —precientífic—, i va presentar, en canvi, el naixement d'un paradigma unificat com equivalent a la *maduresa* científica d'una disciplina, ço és la *ciència normal* —encara que aquell paradigma fos substituït per un altre després d'una revolució—.

No és descabellat afirmar que tant la visió positivista-cientista com la kuhniana donaven una imatge equivocada de la ciència en general. Imatge que, de retruc, feia aparèixer a les ciències socials com infradesenvolupades i endarrerides respecte a les naturals. Alguns filòsofs actuals de la ciència com Ulises Moulines (1991) o Fernández Buey (1991), han mostrat que la falsedat d'aquesta imatge consisteix en el fet que històricament mai no ha existit un període de ciència normal en sentit kuhnian: sempre i en totes les ciències han coexistit diversos paradigmes i mai se n'ha aconseguit la unificació total. L'estat *multiparadigmàtic* és, segons Moulines, el normal en qualsevol ciència, inclosa la física, que sempre ha lluitat sense èxit per unificar els seus diferents paradigmes. En la mateixa línia, en aquest estudi assumim que la proliferació de perspectives i el pluralisme, en sociologia i en les altres ciències socials, no s'ha de veure com una especificitat, ni com un signe d'immaduresa o escàs desenvolupament científic, sinó, en qualsevol cas, al contrari: es tracta d'una riquesa cultural que prové de la pròpia complexitat de l'objecte d'estudi⁷. Aquesta complexitat, a sobre, no és només cognitiva, sinó sòcio-política: això fa que les divisòries ideològiques i polítiques s'entrelliguin també amb la configuració dels diversos patrons de coneixement —tornarem sobre això en parlar de la implicació política (*vide infra*, 1.7.)—.

L'existència de diversos patrons de coneixement és, doncs, quelcom inherent a la pròpia naturalesa de les ciències socials —i de les altres—. Ara bé,

7. Encara que sempre hi haurà absolutistes entossudits a unificar allò irreductible. Ciar que, com ha observat Ezrahi (1980), un grau més elevat de consens de cara a l'exterior facilita les possibilitats d'influir políticament i socialment, i dóna una millor imatge pública als/les científics/ques en una societat on primen l'eficàcia i la cerca de certes immediates. L'opció per aquesta via té, malgrat tot, evidents implicacions tecnocràtiques.

també és raonable pensar que les condicions institucionals d'una disciplina puguin influir en el seu grau de diversitat interna, o en que aquesta es doni a dins o a fora de l'«Acadèmia». En el cas concret de la sociologia catalana, la tardana institucionalització i la manca d'una formació comuna farien esperar que la diversitat fos força apreciable. La hipòtesi tradicional a l'escola mertoniana era que aquesta diversitat dels patrons de coneixement reflectia un baix grau d'institucionalització; però si és cert que aital diversitat és inherent a les ciències socials com a tals, amb la institucionalització de la sociologia catalana dels darrers anys no hauria d'haver canviat substancialment —ja que no seria deguda a la manca d'institucionalització, sinó més aviat a la pròpia naturalesa de la disciplina i de la ciència en general, per no dir de la mateixa activitat intel·lectual humana—. Per tant, podem formular com a *primera hipòtesi* la següent: *a la revista Papers existeixen diferències apreciables en els patrons de coneixement, que no varien substancialment amb l'augment de la institucionalització.*

Operativització

Com hem dit més amunt, considerem que un patró de coneixement consta d'una orientació o *corrent teòric*, d'una banda, i d'una determinada *concepció de la ciència social*, d'una altra.

Començant per la darrera, hem utilitzat tres indicadors per classificar un article dins una concepció determinada de la ciència social:

1. Els seus *mètodes*, o pronunciaments metodològics.
2. Els *interessos* que el constitueixen com a coneixement.
3. Les seves *finalitats socials*, implícites o explícites.

Aquests tres indicadors, així com la tipologia lògica de concepcions que en resulta (vegeu quadre 1), es basen parcialment en l'esperit de la clàssica tríada d'interessos cognitius —i de ciències en general— desenvolupada per Habermas (1982 i 1984), i recollida també per Picó (1987) al seu estudi sobre la sociologia al País Valencià: ciències empírico-analítiques, comprensivo-hermenèutiques i crítico-dialèctiques; cal observar que, normalment, s'han considerat com a «empírico-analítics» aquells articles que no tenen marc teòric segons la categorització que s'explicitarà a la secció 1.8.

Pel que fa al corrent teòric, els tres indicadors que hem utilitzat per determinar-la són:

1. La *terminologia* utilitzada més sovint.
2. Els *conceptes* i el *marc teòric* general de què es parteix.
3. Els *autors* de referència més importants.

QUADRE 1

Concepcions de la ciència social

	<i>Empírica-analítica o nomològica</i>	<i>Comprensiva-hermenèutica o històrica</i>	<i>Crítica-dialèctica</i>
Mètodes	Monisme (Quantitatiu, estadística, matemàtica)	Dualisme (Qualitatius)	Pluralisme
Interessos	Tècnic (Predicció, control)	Pràctic (Comprensió, interpretació)	Crític (Denúncia, transformació)
Finalitats socials	Enginyeria social	«Desemmascarament»	Emancipació social
Èmfasi en...	Descripció i explicació	Comprensió subjectiva	Crítica social

En funció d'aquests indicadors, vam configurar una tipologia prèvia de corrents teòrics, la qual pogués servir de plantilla classificatòria. Cal dir que gairebé no existeix cap estudi ni article que provi de fer una mínima classificació de la sociologia catalana per corrents teòrics —si exceptuem la d'Estruch i Giner, els quals, així i tot, palesen les «dificultats d'una classificació de la sociologia catalana segons criteris ideològics o d'escoles científiques», ja que «les fronteres són molt poc clares i les excepcions tan nombroses que, al nostre parer, la tasca esdevé avui pràcticament impossible» (Estruch i Giner, 1979:452)—. Com que en el fons no es tractava de classificar autors sinó articles, vam optar per partir d'una enumeració de corrents teòrics tan àmplia com fos possible. Finalment, vam optar per utilitzar els programes oficials de Teoria Sociològica del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. En el curs de la recollida de dades, vam considerar necessari afegir-hi dues categories noves —Feminisme marxista i Postmarxisme—, que completen la llista general desglossada que adjuntem. Vam elaborar aquesta enumeració fins a constituir quatre categories generals: objectivistes, subjectivistes, crític-marxistes i cap corrent; aquesta darrera categoria agrupa, la gran majoria dels casos, aquells articles que no tenen cap marc teòric (quadre 2).

QUADRE 2

Llista general de corrents teòrics (16 agrupats en 3 grups)

Crítics i marxistes	Teoria de xarxes
Conflictivisme no marxista	Postmodernitat/Deconstructivisme
Escola de Frankfurt	Sociologia comprensiva clàssica
Feminisme marxista	
Marxisme estructuralista	Objectivistes
Marxisme clàssic	Estructural-funcionalisme
Postmarxisme	Positivisme
	Teoria de les elits
Subjectivistes	Teoria de sistemes
Etnometodologia	
Fenomenologia	No n'utilitza cap
Interaccionisme simbòlic	

Els corrents teòrics següents es van utilitzar a la fulla de codificació, però no han estat agrupats perquè vam considerar que cap dels articles de la mostra els representava prou:

Marxisme analític
 Pragmatisme nord-americà
 Teoria de Jocs/Elecció racional
 Teoria de l'intercanvi
 Teoria psicoanalítica

1.3. ESPECIALITZACIÓ CIENTÍFICA

La sociologia de la ciència mertoniana ha vist sovint l'acusada especialització d'una disciplina com un avanç en el seu grau de desenvolupament científic. Una especialització més àmplia permet, en principi, concentrar els esforços dels/les científics/ques i aprofundir en l'estudi d'àrees cada vegada més concretes i delimitades de coneixement. Hom podria pensar, doncs, que una disciplina molt especialitzada internament presenta moltes més dificultats a l'hora d'ésser estudiada sociològicament, per tal com augmenta el seu grau de complexitat purament tècnica i, per tant, el seu allunyament d'allò social. Aquest és, una altra vegada, un supòsit científicista que convé abandonar; com ha argumentat Latour (1992:60 ss.), la literatura científica més tècnica i especialitzada és encara *més social*, ja que utilitza més mecanismes i estratègies

retòriques que la qual no ho és tant, i d'aquí precisament prové la seva dificultat d'anàlisi⁸.

Tres han estat les principals hipòtesis de treball de la sociologia de la ciència a propòsit de l'especialització científica:

1. En primer lloc, sembla gairebé trivial pensar que l'especialització d'una disciplina està molt lligada amb els avenços en la institucionalització d'aquesta. La progressiva proliferació de centres de recerca i formació, instituts, grups d'investigació o canals específics de comunicació, crea la infraestructura necessària per concentrar l'atenció en parcel·les de coneixement cada vegada més petites.

2. El que ja no és tan trivial, en segon lloc, és entendre l'augment d'especialització científica com a *estratègia per evitar la competència i el control recíproc* entre els/les científics/ques i grups de recerca. La creació d'una especialitat o àrea de coneixement garanteix un domini particular a resguard de les crítiques i atacs dels/les altres. Així ho va entendre Hagstrom (1980), quan va argumentar que els nous camps de coneixement no «apareixen» sols, sinó que són activament cercats pels/les científics/ques, ja que els/les ofereixen més possibilitats de fer «descobriments», més reconeixement, i menys competència. Mulkey (1980a i 1980b) va recollir també aquesta idea en la seva interpretació de la ramificació (*branching*) de les disciplines, afegint que aquesta implicava la creació de «capelletes» i grups de comunicació informal que tenien molta rellevància, per exemple, a l'hora de *citar*. Pel seu costat, Barnes (1987:24) va aportar un matis important a aquesta hipòtesi, com és el que l'especialització pot servir per *canalitzar els desacords sobre els patrons de coneixement* de manera que no calgui arribar a una escissió institucional; així sovint es garanteix una «coexistència pacífica» repartint la disciplina en diferents àrees de treball que «deixen fer» les unes a les altres⁹. Tornarem sobre això en parlar del debat o conflicte científic (*vide infra*, 1.4.).

8. Latour sosté, en efecte, que «cuanto más técnica y especializada es la literatura, más "social" se vuelve, pues aumenta el número de asociaciones necesarias para expulsar a los lectores y forzarlos a aceptar como un hecho una afirmación» (1992:60). Aquesta literatura «no es tan difícil de leer y analizar porque escape de los lazos sociales corrientes, sino porque es más social que los así llamados vínculos sociales normales» (*cit.*:61).

9. A la seva anàlisi de la diferenciació i dispersió de les disciplines, Hagstrom il·lustra imaginativament aquestes idees amb passatges trets de *L'origen de les espècies* de Darwin, com ara aquest: «Pero casi invariablemente la lucha será más aguda entre los individuos de la misma especie, pues frecuentan las mismas regiones, necesitan los mismos alimentos y están expuestos a los mismos peligros. En el caso de variedades de la misma especie, por lo general la lucha será casi igualmente dura, y a veces vemos que la contienda se decide pronto...» (citat a Hagstrom, 1980:119). L'autor continua utilitzant Darwin a propòsit dels obstacles al «creuament» entre espècies diferents, i de com la «selecció natural» modifica tots els individus d'una espècie de manera similar.

3. Per últim, també s'han estudiat tradicionalment els *efectes perversos* de l'especialització. El problema es podria plantejar en termes durkheimians, dient que amb l'augment de l'especialització es perd solidaritat mecànica, sense que quedi garantit, en canvi, un creixement de la solidaritat orgànica —la qual cosa era el pitjor temor de Durkheim—. El principal efecte pervers de l'especialització seria, doncs, l'aïllament recíproc i la incomunicació entre diferents especialitats i subdisciplines, i la caiguda del nivell d'interdisciplinarietat —concepte complementari al d'especialització—. La que podríem anomenar *paradoxa de l'especialització* consisteix també, com ha mostrat Barnes (1987:19), en el fet que alhora que aquesta augmenta la capacitat per poques tasques concretes, suposa perdre-la per a moltes d'altres, amb la qual cosa s'arriba sovint a situacions kafkianes¹⁰.

En les ciències socials —i en les disciplines humanístiques en general—, aquesta paradoxa de l'especialització pot resultar encara més paradoxal que en les ciències de la natura: resulta molt més difícil, i potser gairebé inviable, aïllar totalment una àrea o un tema d'investigació sense haver de fer incursions periòdiques en altres àrees i disciplines; torna a sorgir aquí la contradicció —ja esmentada en parlar de la institucionalització— entre les exigències d'eficàcia i concentració d'esforços, d'un costat, i la faceta humanística i de visió global que comparteixen les ciències socials amb d'altres disciplines com la filosofia.

Per acabar amb l'especialització, de moment ens contentarem amb formular una senzilla *segona hipòtesi* per a l'anàlisi de la revista *Papers*: *a mesura que ha augmentat el grau d'institucionalització, ha augmentat també el grau d'especialització*.

Operativització

Seguidament plantejem tres criteris per mesurar el grau d'especialització a la revista *Papers* (quadre 3).

1. Evolució del *nombre d'especialitats*. La llista general d'especialitats utilitzada es va agrupar en cinc categories generals, tal com indiquem tot seguit.

10. Així, Barnes cita unes il·lustratives paraules del físic Robert Oppenheimer: «Hoy en día no ocurre tan sólo que los reyes no saben matemáticas, sino que los filósofos no saben matemáticas y, yendo aún más lejos, que los matemáticos no saben matemáticas. Cada uno de ellos conoce una parcela del tema y se escuchan unos a otros con respeto honesto y fraternal; (...) se han desarrollado las disciplinas especializadas como los dedos de la mano, unidos en su origen pero que ya no están en contacto unos con otros» (citada a Barnes, 1987:vi).

QUADRE 3

Llista d'especialitats (vint-i-set en cinc grups)

Educació i Cultura	Sociologia Política, Jurídica i de l'Administració
Sociologia de l'Oci	Sociologia Política
Sociologia de l'Art	Sociologia de l'Administració
Sociologia de la Cultura	Sociologia Jurídica
Sociologia de la Religió	Sociologia Militar
Sociologia de la Comunicació	
Sociologia de l'Educació	Teoria i Metodologia
Sociologia de la Ciència	Anàlisi Estadística
Sociologia del Coneixement	Epistemologia
Polítiques socials	Metodologia
Sociologia de les Edats	Teoria Sociològica
Sociologia de la Família	Filosofia Social
Sociolingüística	
Sociologia Ecològica	Treball i Estructura
Sociologia Rural	Estructura Social
Sociologia Urbana	Sociologia del Treball
Sociologia del Gènere	
Sociologia de la Salut	Altres especialitats no-sociològiques

En el cas d'un seguit d'articles dubtosos, vam assignar dues especialitats: una de principal i una altra d'alternativa o secundària. Les segones les vam comptabilitzar bàsicament a l'hora de confeccionar la mostra d'articles, per tal de no restar representativitat a aquesta.

Tanmateix, hem d'observar que l'agrupació d'especialitats que presentem és, sens dubte, una de moltes possibles, totes les quals contenen irremeiablement un cert grau d'arbitrarietat. En efecte, ¿no tindria més a veure la Teoria Sociològica amb la Sociologia de la Cultura que no pas amb l'Anàlisi Estadística?; ¿o la Sociologia de la Família o del Gènere amb l'Estructura Social, més que no pas amb l'Ecològica o la Rural?. Molt ens temem que preguntes similars sorgirien inevitablement davant de qualsevol altra classificació. Cal dir, però, que hem seguit de molt a prop les especialitzacions dels programes d'estudis oficials -de llicenciatura i doctorat- de la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona.

2. *Cites bibliogràfiques*. potser el millor indicador d'especialització és el tipus de cites bibliogràfiques utilitzades, en dos sentits diferents:

- 2a. *Especialitat de les cites*: la quantitat de cites de la mateixa especialitat que la del article, en proporció amb el total, ens pot donar una mesura del grau de compartimentació, això és, de tancament o concentració en una sola especialitat, la qual cosa és característica de l'especialització. Es podria caure en la temptació de pensar que fóra «normal» i «lògic» trobar que hom cités només treballs de la seva especialitat, però la «normalitat» —percebuda com a tal— d'aquesta possible situació seria precisament l'objecte a estudiar en parlar sociològicament d'especialització, sense donar-la per descomptat alegrement.
- 2b. *Actualització de les cites*: la distinció de Price (1980:164) entre cites *d'arxiu* i cites *d'investigació* és un indicador clàssic d'especialització. Les *cites d'arxiu* són les de clàssics, manuals, publicacions no-especialitzades i publicacions de qualsevol especialitat amb més de cinc anys d'antiguitat respecte a l'article. Les *cites d'investigació* són les de qualsevol especialitat considerada amb menys de cinc anys d'antiguitat respecte a l'article. L'actualització indica especialització, per tal com se suposa que aquesta allibera el/la científica per dedicar-se íntegrament a una petita àrea i, per tant, estar al dia de les més recents novetats i fins i tot de les recerques en curs. Cal afegir immediatament que, des de la perspectiva del present estudi, en les ciències socials una més gran actualització bibliogràfica no necessàriament s'ha de veure com més «científica». La «vida útil» de les aportacions en ciències socials no és la mateixa que en ciències físico-naturals: moltes aportacions clàssiques i no tan clàssiques no es «superen» o passen a ser «històriques» en el mateix sentit en què ho poden fer la cosmologia de Kepler o la física de Newton (*vid.* Habermas, 1987, I:195); suposar això seria assumir una idea científica de progrés lineal i acumulatiu a la ciència, que ni tan sols és adient per a la física.
3. *Interdisciplinarietat*: com a complement dels indicadors d'especialització pròpiament dits, podem també plantejar la mesura inversa del grau d'interdisciplinarietat a la revista; aquesta pot ser de dos tipus:
- 3a. *Interna* o interdisciplinarietat dels articles; l'indicador seria, en aquest cas, la quantitat de cites d'especialitats diferents a la del article en proporció al total (annex metodològic, punt 4.1.1.). Aquesta proporció no és només la inversa de l'esmentada a 2a, ja que hem utilitzat tres —i no dues— categories per classificar l'especialitat de les cites: 1) La mateixa especialitat (vegeu el punt 2.1.) que l'article, 2) especialitats diferents a la de l'article, 3) obres generals, no-especialitzades —manuals, revistes de divulgació, premsa, fonts històriques i documentals, etc.—.
- 3b. *Externa* o interdisciplinarietat de la revista com a tal: l'indicador més clar sembla ser l'àrea de coneixement dels autors que escriuen a la revista.

1.4. DEBAT I/O CONFLICTE CIENTÍFIC

Amb el concepte de debat científic entrem ja de ple en l'àmbit de la *comunicació* científica com a tal. Aquest concepte està lligat, d'una banda, al de patrons de coneixement, per tal com el debat o conflicte es pot donar no només a l'interior d'aquests, sinó també entre patrons diferents, i, d'altra banda, al d'especialització, ja que aquesta —com vam veure— pot ser una tàctica per eludir les funcions de crítica, control i vigilància recíproques que tenen el debat i la comunicació.

Les revistes científiques han estat considerades normalment com el mitjà d'expressió més important de les controvèrsies científiques. Fins i tot molts *journals* —sobretot de ciències socials—, contenen seccions específiques de debat i discussió en torn de temes monogràfics, punts de vista teòrics o llibres i articles recentment publicats que resultin polèmics. No és estrany tampoc que els debats s'allarguin número rera número en una cadena de rèpliques i contrarèpliques que van afegint noves contribucions a la discussió. Tot i així, la crítica i el debat a les revistes són dificultades per aquesta mateixa proliferació d'articles i pels cada vegada més grans aparells bibliogràfics que utilitzen els autors. Latour (1992) ha estudiat detingudament aquest fenomen, i ha fet veure com es pot utilitzar de forma retòrica la citació bibliogràfica per fer callar la crítica —si, per exemple, et «bombardegen» amb tres-cents articles referenciats, «o te rindes o te los lees» (Latour, *cit.*:30)¹¹—. Segons Latour, el resultat és el secret de domini públic que la immensa majoria dels articles científics mai no es llegeixen (*cit.*:40).

Per aquest motiu resulta difícil que hi hagi una crítica i polèmica sòlides i consistents si no és entre científics/ques molt especialitzats/ades i de la mateixa especialitat. I, no obstant això, aquesta necessitat d'hiperespecialització portava també, per una altra via, a l'aïllament i a l'absència de debat, i acabava derivant precisament en una estratègia d'evitació d'aquell. Aquestes dues tendències dibuixen la que podríem anomenar *paradoxa del debat científic*, que complementa la de l'especialització: no hi pot haver debat seriós i profitós sense especialització, però l'especialització acaba per anul·lar el debat, i fins i tot a voltes l'especialització esdevé una estratègia adreçada a aquest mateix objectiu, anul·lar el debat.

11. En efecte, com argumenta aquest autor, «Un artículo que no contenga referencias es como un niño sin acompañante que camina de noche por una gran ciudad que no conoce: aislado y perdido; puede pasarle cualquier cosa. Por el contrario, impugnar un artículo con abundantes notas bibliográficas, significa que el disidente tiene que debilitar cada uno de los otros artículos, o como mínimo se enfrenta a la amenaza de tener que hacerlo, mientras que un artículo desnudo implica que tanto el autor como el lector tienen la misma autoridad: están cara a cara» (Latour, *cit.*:32-33).

Combinant tot el que s'ha dit a propòsit de l'especialització, dels patrons de coneixement i del debat científic, podríem formular ara aquesta proposició teòrica: *els desacords sobre els patrons de coneixement no condueixen a l'escissió institucional si es produeix una compartimentació d'especialitats que tingui com a efecte l'absència de debat científic*. Aquesta compartimentació voldria dir, llavors, que *els diferents patrons de coneixement s'alineen en especialitats diferents*. Segons això, en ciències socials, on aquells desacords sovint són més i més profunds, fóra d'esperar que hi hagués una compartimentació força acusada. Però de tota manera, la pròpia dinàmica de la interacció social a una comunitat científica, sobretot si no està gaire institucionalitzada, fa també molt difícil d'aconseguir una total absència de debat i de referències als altres i un absolut *laissez-faire*. De quina naturalesa pot ser, llavors, el debat que es produeix?

Un concepte bàsic a l'hora de fer un estudi social dels debats científics és el que podríem designar com *grau d'impersonalitat* argumental del debat: això és, el grau en què els arguments utilitzats en un debat fan referència i es contraposen a d'altres arguments, i no a fenòmens externs a la discussió o a fórmules prefabricades. Cal fer notar que això no vol dir en absolut que els arguments esmentats siguin «purament intel·lectuals» o «científics»; ja hem dit que en aquest estudi no assumim la distinció mertoniana i hagstromiana entre conflictes socials i conflictes intel·lectuals. Aquesta postura, com també vam reiterar, tampoc no implica una actitud reduccionista que negui la possibilitat de distingir analíticament entre allò que proposicionalment ens diu un argument i les raons, interessos i condicionaments que hi ha al darrera d'allò que diu. Però no és això el que interessa aquí: tots els arguments són socialment condicionats i, per tant, interessats; així i tot, com a tals arguments —pel que fa al seu contingut proposicional— poden referir-se bé a d'altres arguments i tesis com a tals, o bé a coses diferents.

Des de l'època dels grecs, en els debats intel·lectuals hi ha, com a mínim dues menes d'arguments poc impersonals —que no entren a discutir les mateixes tesis plantejades, o el fons de les qüestions—:

1. En primer lloc, la formació d'*estereotips* hostils que s'utilitzen dogmàticament sense demostració o argumentació, que presenten allò que no és incompatible com si ho fos, que simplifiquen i etiqueten d'un cop autors i/o escoles, que santifiquen els aspectes propis i condemnen els aliens, etc¹². D'altra banda, és evident que no només les crítiques sinó també els elogis poden adoptar una forma estereotipada.

12. Merton (1973:47 ss.) va estudiar aquests estereotips precisament en el context dels debats sociològics i en va fer una petita llista. D'altra banda, autors com Tajfel o Adorno van treballar també el concepte d'estereotip des de la psicologia social.

2. En segon lloc, les crítiques *ad hominem* —anvers dels arguments d'autoritat—, que en comptes de referir-se als arguments i afirmacions desqualifiquen aquestes en virtut d'atributs personals i/o accions dels seus autors (polítics, acadèmiques, etc.).

Tots dos tipus de crítica són instruments retòrics fonamentals en un debat científic, encara que la imatge normativa tradicional de la ciència suposa que no han de ser rellevants pel resultat d'una discussió. Si, a més, a les comunitats científiques els patrons de coneixement tendeixen a aïllar-se dins d'especialitats diferents, la interacció i el debat, per poc que n'hi hagi, tendiran més a un grau baix d'impersonalitat en els arguments.

De tota aquesta exposició podem extreure dues hipòtesis rellevants a l'hora d'analitzar la revista *Papers*. La *tercera hipòtesi* d'aquest estudi es formularia així: *a mesura que augmenta la institucionalització, disminueix el volum global de debat científic, així com el seu grau d'impersonalitat*, immediatament segueix una *quarta hipòtesi* que diu així: *els diferents patrons de coneixement s'han alineat en bona mesura amb les diferents especialitats (efecte de compartimentació)*, i això explicaria l'absència d'un debat freqüent i continuat.

Operativització

Com hem dit des del principi d'aquest estudi, a través de les pàgines d'una revista només es pot copsar una indicació de quin és el grau real de debat i conflicte a una comunitat científica, ja que aquests poden discórrer també per altres canals. Els resultats de l'anàlisi de *Papers* pel que fa al cas, doncs, no tenen per què ser forçosament representatius del que passa a la comunitat que produeix la revista. De tota manera, aquesta ens pot donar un seguit d'indicadors del volum i naturalesa del debat científic:

1. Existència o no de *seccions específiques* de debat a la revista (entenen per això la possibilitat de rèplica, és a dir, el coneixement previ per part d'alguns dels autors d'alguns dels manuscrits a publicar).
2. *Cites bibliogràfiques*, poden ser indicatives en dos sentits:
 - 2a. Cites de la pròpia revista *Papers*: poden indicar el grau en què la revista es llegeix i el grau en què s'hi fa referència o s'hi contesten els articles publicats.
 - 2b. *Autocites* del propi autor: per contra, un alt nivell d'«autocitació» pot indicar poca predisposició al debat.
3. *Al·lusions crítiques*: La idea d'*al·lusió* implica una unitat de sentit, és a dir, una unitat de discurs amb sentit propi i complet; no s'utilitza aquest ter-

me, doncs, en el sentit semiòtic o de discurs oral que li donen Lozano *et al.* (1982:85).

- 3a. *Nombre* total d'al·lusions crítiques a d'altres col·legues o aportacions.
- 3b. *Grau d'impersonalitat* de les al·lusions, mesurat segons quatre categories ja esmentades més amunt: crítica als arguments/ crítica estereotipada/ crítica *ad hominem*/ elogis estereotipats.

1.5. CIENTIFICITAT RECLAMADA

L'obtenció de reconeixement és quelcom fonamental en les comunitats científiques. Tal i com han mostrat les noves sociologies de la ciència i els analistes del discurs científic, sovint aquesta obtenció es produeix amb l'important ajut de diverses tècniques i mecanismes retòrics orientats a presentar els treballs dels científics com a rigorosos, vertaders, contrastats...; en definitiva, com a «científics».

D'altra banda, Habermas, ha mostrat que tot acte de parla planteja unes *pretensions de validesa*. Cada tipus de discurs cultural i socialment institucionalitzat dóna rellevància a una d'aquestes pretensions: en el cas del discurs científic la pretensió de validesa preferent és la *constatativa* o *pretensió de veritat proposicional*¹³. Tota contribució científica, per tant, reclama validesa per a si mateixa; reclama, a més, un determinat tipus de validesa, i, a efectes sociològics, ho fa mitjançant la utilització de tècniques retòriques i mecanismes de persuasió. S'anomenarà *cientificitat reclamada* aquesta qualitat dels articles científics d'utilitzar mecanismes discursius encaminats a presentar-se a si mateixos com a tals (com a «científics»). La *cientificitat reclamada* és un concepte sociològic que, en principi, no té necessàriament res a veure amb la *cientificitat* com a tal —si és que algú es pot arriscar a definir aquest «com a tal»—; en això també partim aquí d'una postura antireduccionista.

Els principals autors que han desenvolupat aquesta idea, encara que amb un altre nom (Barnes, 1987; Woolgar, 1991; Latour, 1992), han cridat l'atenció sobre diversos mecanismes retòrics del discurs científic: des de la utilització d'un llenguatge impersonal o del plural majestàtic, passant per la ja comentada acumulació de cites bibliogràfiques com més recents millor, fins als arguments d'autoritat camuflats. Però la via més suggerent per a aquest tipus d'anàlisi sembla ser avui la proposada per Woolgar i Latour: l'estudi de l'aplicació de *modalitats* diverses als enunciat. L'addició o subtracció d'aquestes modalitats

13. Això no vol dir que el discurs científic no plantegi també les altres pretensions de validesa de tot acte de parla —la pretensió *regulativa* o normativa, per exemple, es tractarà en parlar d'implicació política; també es planteja, sens dubte, una pretensió *expressiva* o de veracitat, que no s'estudia aquí—, sinó que la de veritat és la que aquest tipus de discurs presenta com a preferent.

—o modalitzadors— canvia l'estatus fàctic de les afirmacions i en modifica, per tant, la seva força il·locucionària; segons les modalitats afegides es poden elaborar tipologies d'enunciats en funció de la seva facticitat reclamada (per exemple, un enunciat que ha de recórrer a d'altres autors, o que s'escuda en opinions acceptades —«és sabut que...»— reclama menys facticitat que un altre que simplement exposa un fet sense modalitzar).

En conclusió, i com que els processos d'institucionalització impliquen l'obtenció de reconeixement social i oficial, fóra raonable formular una *cinquena hipòtesi* d'aquesta manera: *a mesura que augmenta la institucionalització, augmenta també el grau de científicitat reclamada.*

Operativització

Per tal d'obtenir una mesura del grau de científicitat reclamada a la revista *Papers*, hem utilitzat tres tipus d'indicadors:

1. *Persona en què s'expressi el discurs*, segons una escala de més a menys científicitat reclamada: impersonal/ plural majestàtic/ primera persona.

2. *Cites bibliogràfiques*: el grau d'*actualització* de les cites, que ja s'utilitzava per indicar grau d'especialització, pot servir també aquí, ja que un dels criteris «oficials» de científicitat és sovint el de novetat: els coneixements més recents són millors, si hom adopta la ideologia cientista del progrés cumulatiu i lineal.

3. *Tipus d'enunciats*: com hem observat, l'instrument més operatiu per analitzar amb un mínim de rigor la retòrica científica són les tipologies d'enunciats segons modalitats de Latour i Woolgar. Hem manllevat parcialment d'aquests autors una tipologia amb sis tipus d'enunciats de més a menys facticitat reclamada. Sens dubte que aquesta tècnica d'anàlisi és del tot exploratòria. És per això que no s'aplica sobre la totalitat de l'article, sinó sobre una mostra de les seves pàgines, concretament les últimes quaranta línies de cada article més una pàgina sencera triada a l'atzar entre les que no tenen gràfics ni taules —és a dir, dues pàgines senceres de text per a cada article—.

Triada la mostra de pàgines, l'anàlisi ha consistit a identificar els enunciats —unitats d'informació, delimitades amb el mateix criteri que les al·lusions—, classificar-los i encabir-los en una de les sis categories. Les categories i els criteris per a l'assignació dels tipus d'enunciat són detallades a continuació, en ordre decreixent de facticitat reclamada:

Enunciats donats per descomptat: Definicions, supòsits, axiomes, postulats, distincions analítiques, tipificacions conceptuals, fitxes tècniques i definició de mètodes utilitzats (protocols científics consagrats).

Enunciats factics explícits. Afirmacions, dades, proposicions amb contingut informatiu i sense modalitzadors.

Enunciats quasi-factics. Proposicions informatives amb modalitzadors —«com diu X...», «és una opinió acceptada que...», etc.—, cites alienes, interpretacions de dades.

Enunciats de proposta o suggeriment. Hipòtesis argumentades, suggeriments d'estudi.

Enunciats conjecturals. Especulacions, hipòtesis sense argumentar, judicis de possibilitat o probabilitat, conjectures amb il·lustracions o exemples.

Altres enunciats. Proposicions sense contingut informatiu, enunciats normatius, autoreferències a l'article, comentaris formals, repeticions.

1.6. IMPLICACIÓ PROFESSIONAL

Les comunitats científiques, com qualsevol altre grup social, desenvolupen certs interessos comuns en front d'altres grups i de la resta de la societat. En aquest sentit, els *interessos socials* de què parla Barnes (1977) podrien ser sub-dividits en interessos «corporatius» o de la comunitat científica com a tal, d'una banda, i els restants interessos socio-polítics dels/les científics/ques en tant que membres d'una determinada societat en un moment històric concret, d'una altra. Fóra raonable pensar que en períodes de canvis polítics i socials són aquests segons els que dominen, mentre que en els moments en què una disciplina s'està institucionalitzant són els primers els que agafen la delantera.

Resulta probable que en els moments de precarietat institucional d'una disciplina es produeixin al·lusions a la situació social d'aquesta en les pàgines de les revistes periòdiques. Si anomenem *implicació professional* al grau en què aquests interessos professionals s'expliciten a les revistes corresponents, podem formular una *sisena hipòtesi* com segueix: *a mesura que augmenta la institucionalització, disminueix el grau d'implicació professional a Papers.*

Operativització

Altre cop farem servir una anàlisi d'*al·lusions* per provar de mesurar l'evolució de la implicació professional a les pàgines de *Papers*. Classificarem les al·lusions a la situació institucional i professional de la sociologia en dos tipus molt senzills —optimistes i pessimistes o queixes— i les rastrejarem en dos àmbits —els articles pròpiament dits i les presentacions o editorials dels números, on és d'esperar que hi hagi més pronunciaments al respecte—.

1.7. IMPLICACIÓ POLÍTICA

El segon tipus d'interessos que s'han distingit a dins dels socials són els pròpiament sòcio-polítics dels/les científics/ques com a membres de la seva societat. El concepte d'implicació política, que ve a ser paral·lel al d'implicació professional, fa referència al grau d'explicitació d'aquests tipus d'interessos al discurs científic. En aquest cas, de tota manera, cal fer algunes observacions més detingudes que en el cas anterior.

Assumir un concepte com el d'implicació política o similar en un context científic no té cap connotació d'acientificitat o d'immaduresa si es parteix, com és el nostre cas, de refusar el mite de la neutralitat valorativa de la ciència. A la ciència social, a més —i com dèiem a propòsit dels patrons de coneixement—, la inevitabilitat de les valoracions li és imposada per la pròpia naturalesa conflictiva i complexa del seu objecte d'estudi: no es pot analitzar la realitat social sense prendre postura d'alguna mena, o sense implicacions normatives d'algun tipus, per nimies que aquestes siguin. En aquest sentit, la ideologia i les cosmovisions dels/les científics/ques sempre tenen un grau important d'influència al seu treball i a la seva obra publicada: és molt difícil trobar alguna aportació de la ciència social que no reflecteixi implícitament alguna mena d'interès sòcio-polític. Com diu Bourdieu (1976:101), en ciències socials els progressos en la *racionalitat* i *autonomia* no equivalen a progressos en la *neutralitat política*.

Aquest, que teòricament és un dels principis bàsics del programa fort —no hi ha coneixement políticament i social *desinteressat*—, no sempre desperta l'atenció dels nous sociòlegs de la ciència, els quals sovint se centren més en els interessos sòcio-professionals i instrumentals dels/les científics/ques, i deixen l'anàlisi dels seus interessos sòcio-polítics pels estudis històrics de la ciència. Aquests interessos, no obstant això, són de gran importància, ja que posen en relació directa els/les científics/ques i el seu discurs amb el context històric i polític de la seva època i lloc de treball. Han estat més aviat els sociòlegs de la ciència, marxistes com Bernal o radicals nord-americans com Mills o Gouldner, els que han fet més afermament en l'estudi de les connexions entre ciència i política, i a posar de manifest les funcions socials de la ideologia de la neutralitat, tan difosa en determinades comunitats científiques i en la societat en general.

El discurs de la ciència social sempre porta a dins, per tant, determinats interessos polítics, conscients o no, declarats o no. Dit això, cal puntualitzar que amb el concepte d'implicació política que aquí utilitzem només tractem de designar aquella mena d'interessos i preses de partit polítiques *explícitament declarades* en el discurs científic. Aquest és, per tant, un primer nivell d'anàlisi, molt superficial, d'allò que mereixeria un estudi conceptual i hermenèutic

molt més profund sobre les valoracions polítiques implícites, per exemple, en determinades eleccions terminològiques o certes formulacions de conceptes i tesis.

D'acord amb el que hem dit a propòsit de la implicació professional, sembla raonable suposar que la implicació política sigui més alta en els períodes de canvis polítics i socials, i més baixa durant els processos d'institucionalització. En qualsevol cas, aquestes dues dinàmiques —a política i la institucional— poden interactuar de diverses maneres. Aquí se suposarà que, donada la magnitud dels canvis polítics a Catalunya i a Espanya durant el període 1973-1993, la dinàmica política ha pesat més que la institucional en l'evolució de la implicació política. Per aquest motiu, la *setena hipòtesi* de l'estudi es formula així: *els canvis en el context polític, i especialment la consolidació del règim constitucional espanyol, han suposat una disminució del grau d'implicació política.*

Operativització

Per tal d'obtenir una mesura de l'evolució de la implicació política a *Papers*, hem dut a terme una anàlisi d'al·lusions tant a les presentacions dels diferents números com als articles. Les al·lusions que interessin són de dos tipus:

1. Pronunciaments sobre *les relacions entre política i ciències socials* en general: aquests poden optar per la neutralidad valorativa o similars, o bé pel compromís polític o equivalent —o simplement no fer-hi cap referència—.
2. *Preses de posició* política sobre qüestions concretes o pronunciaments sociopolítics pròpiament dits.

Pel que fa al context polític, per contrastar la setena hipòtesi podem aplicar una periodització relativament senzilla:

Període 1: 1973-1977 (any de les primeres eleccions; es podria anomenar aquest període com «tardofranquista»).

Període 2: 1978-1982 (any del primer canvi polític democràtic; seria un període de transició, amb la democràcia encara no consolidada).

Període 3: 1983-1993 (o període de «consolidació democràtica»).

1.8. INNOVACIÓ CIENTÍFICA/TRADICIÓ CIENTÍFICA

Sovint se suposa que el treball del científic, més que el de qualsevol altre professional, consisteix a aportar coneixements nous, és a dir, a «descobrir» coses fins llavors no conegudes, o a generar noves dades i/o interpretacions sobre un determinat problema, fenomen o qüestió. Això pot resultar, segons com,

discutible des d'algun punt de vista, però no és aquesta discussió la que ara interessa.

Amb el concepte d'innovació científica es fa referència aquí a la formulació de propostes conceptuals originals, que impliquin la realització d'operacions abstractives, i puguin, per tant, ser aplicades empíricament en un sentit diferent del que ho eren fins llavors. Aquest concepte d'innovació s'ha de despullar de qualsevol connotació «heroica» o «genial». No només perquè avui dia resulta escassa la «creació genial individual» a causa de la creixent especialització i del domini dels equips d'investigació, sinó també, i principalment, perquè com ha mostrat l'historiador de la ciència I. Bernard Cohen (1983), els fets més freqüents en tota la història de la ciència —i el que han fet els grans científics com Galileo, Newton o Einstein— no ha estat *inventar* en el sentit estricte de la paraula, sinó més aviat *seleccionar* i *transformar* idees científiques ja existents o coneixements disponibles, però combinant-les i aplicant-les de forma nova i original per treure'n conseqüències diferents. Segons Cohen, doncs, *innovació* i *tradició* científiques són difícilment separables, i la segona és sempre present: la creació científica consisteix a fer la darrera transformació d'una idea, tot captant potencialitats d'aquesta que distaven de ser òbvies, més que no pas a inventar coses totalment noves —això no treu cap mèrit a ningú—.

D'altra banda, en la dialèctica entre innovació i tradició científiques, sorgeix la pregunta sobre quines són les tradicions culturals dominants o més utilitzades. En les ciències socials moltes veus han advertit sobre el fenomen de la *dependència cultural* d'unes tradicions respecte a d'altres. Concretament, en la història d'aquestes ciències, tres grans àmbits socio-culturals —l'anglosaxó, el francès i el germànic— han dominat clarament els altres. Com que no sembla advertir-se cap indicatiu de canvi en aquesta tendència històrica —la qual Estruch i Giner (1979) i Moreno (1990) detecten també al context català i espanyol—, fóra raonable formular una *vuitena hipòtesi* d'aquesta manera: *l'augment d'institucionalització no ha suposat un augment en la innovació científica, ni tampoc en la formació d'una tradició autòctona*. Hauria predominat, doncs, la recepció i assimilació de les tradicions esmentades.

Operativització

L'indicador més adient per provar de mesurar el grau d'innovació tal com l'hem definit és el tipus de *marc teòric* utilitzat segons si fa aportacions, és a dir, transformacions conceptuals originals —i no només afegitons, derivacions o aplicacions d'altres marcs ja elaborats—, no les fa —adopta un marc teòric, una conceptualització i/o determinats presupòsits ja constituïts per altres autors—, o simplement no existeix, si no hi ha elements que permetin la identificació d'un sistema coherent de conceptualització —propi o aliè—.

En segon lloc, per apreciar quines tradicions culturals han dominat a la revista, la procedència de les cites bibliogràfiques utilitzades és potser el millor indicador de què es pot disposar en aquest estudi.

2. LA REVISTA PAPERS I EL PROCÉS D'INSTITUCIONALITZACIÓ DE LA SOCIOLOGIA CATALANA

El sistema d'hipòtesis que hem anat exposant més amunt ha estat contrastat mitjançant l'anàlisi d'una mostra de vuitanta-un articles de la revista *Papers* (vegeu l'annex metodològic, punt 2). En aquesta segona part presentem els principals resultats obtinguts, hipòtesi per hipòtesi.

2.1. ELS PATRONS DE CONEIXEMENT

Tal i com esperava la primera hipòtesi, els patrons de coneixement a la revista *Papers*, tant pel que fa als corrents teòrics com a les concepcions de la ciència social, presenten una notable dispersió i diversitat interna. A més, i tal com es pot observar a les taules 1 i 2, aquesta diversitat es manté bàsicament com a tal —encara que canviï la seva distribució segons corrents o concepcions— al llarg de tota l'etapa estudiada.

Aquestes dades indiquen, tanmateix, que són els corrents teòrics crítics i marxistes els que han dominat globalment, però no la concepció de la ciència social que teòricament els correspondria —la crítica-dialèctica—, sinó l'empírica-analítica. Això vol dir que com a mínim hi ha un seguit d'aportacions que utilitzen conceptes, autors i terminologia marxista o crítica, però que, alhora, fan servir els mètodes i comparteixen certs interessos o finalitats socials, les quals, en bona lògica, serien més esperables dels objectivistes. Fóra una proposta de treball interessant, en aquest sentit, la d'intentar comprovar l'existència de tendències cap a un cert *marxisme empírista* —o, si es vol, *criticisme positivista*— a la sociologia catalana d'aquesta època, amb forts lligams socio-polítics extra-acadèmics.

A més a més, amb la progressiva institucionalització decreix la importància dels corrents crítics i augmenta la dels altres —inclosa la no adscripció a cap corrent, que normalment és signe d'absència de marc teòric—; paral·lelament, la presència de concepcions de la ciència social crítiques no ha deixat tampoc de minvar, mentre que la de les altres dues concepcions ha augmentat augment, però amb daltabaixos. Això és quelcom a tenir en compte també pel que fa a la setena hipòtesi —davallada de la implicació política amb la institucionalització—.

Podem afirmar, doncs, que per bé que la dinàmica institucionalitzadora no ha afectat l'existència de diversos patrons de coneixement, sí que sembla haver

TAULA 1

Corrent teòric per institucionalització

<i>Corrent teòric</i> ¹⁴	<i>Etapa per institucionalització</i>			<i>TOTAL</i>
	<i>Abans de l'ACS (1973-1979)</i>	<i>Entre ACS i Facultat (1980-1986)</i>	<i>Després de la Facultat (1987-1993)</i>	
Crítica marxista	50.0%	41.2%	30.0%	40.7%
Subjectivista	11.8%	11.8%	20.0%	14.8%
Objectivista	8.8%	11.8%	13.3%	11.1%
Cap	29.4%	35.3%	36.7%	33.3%
Total	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

TAULA 2

Concepció de la ciència social per institucionalització

<i>Concepció de la ciència social</i>	<i>Etapa per institucionalització</i>			<i>TOTAL</i>
	<i>Abans de l'ACS (1973-1979)</i>	<i>Entre ACS i Facultat (1980-1986)</i>	<i>Després de la Facultat (1987-1993)</i>	
Empírico-Analítica	44.1%	35.3%	53.3%	45.7%
Comprensiva-Hermenèutica	17.6%	29.4%	20.0%	21.0%
Crítica-Dialèctica	38.2%	35.3%	26.7%	33.3%
Total	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

14. Els percentatges totals per corrents teòrics desglossats són els següents: Marxisme Clàssic, 12.3%; Conflictivisme no-marxista, 7.4%; Post-marxisme, 7.4%; Marxisme estructuralista, 4.9%; Postmoderns i deconstruccions, 4.9%; Feminisme marxista, 4.9%; Escola de Frankfurt, 3.7%; Funcionalisme, 3.7%; Teoria de sistemes, 3.7%; Interaccionisme simbòlic, 2.5%; Sociologia comprensiva clàssica, 2.5%; Fenomenologia, 2.5%; Teoria de les elits, 2.5%; Etnometodologia, 1.2%; Teoria de xarxes socials, 1.2%; Positivisme, 1.2%; Cap, 33.3%.

influint quant a la presència relativa d'uns enfront d'altres, i concretament en la clara davallada dels corrents crítics i marxistes.

2.2. GRAU D'ESPECIALITZACIÓ

Contràriament a allò formulat per la segona hipòtesi, els indicadors utilitzats assenyalen que el grau d'especialització a la revista no ha crescut sensiblement amb la progressiva institucionalització de la disciplina.

1. En primer lloc, el *nombre d'especialitats* presents a la revista des de la seva creació no presenta cap variació important i gairebé es manté estable al llarg d'aquests vint anys: després del primer canvi de direcció i fins al dia d'avui, només hi han aparegut tres especialitats noves —anàlisi estadística, sociologia de l'oci i sociologia de la comunicació—, que tampoc no han tingut gaire pes específic global¹⁵. De fet, la majoria de les especialitats la presència de les quals ha estat important a la revista apareixien ja als primers números d'aquesta.

2. En segon lloc, i principalment, l'anàlisi de cites bibliogràfiques mostra un resultat ambivalent. D'una banda, l'índex de cites de la pròpia especialitat (vegeu annex metodològic, punt 3.1.) creix globalment —de 0.67 a 0.73, amb una davallada a l'etapa intermèdia fins a 0.52—. D'una altra, l'índex d'actualització (annex metodològic, *ibid.*) cau sensiblement de 0.52 a 0.32 —amb un valor a l'etapa intermèdia de 0.31—. L'índex global d'especialització (annex metodològic, *ibid.*) acusa aquesta davallada de l'actualització presentant un «saldo» negatiu: de 0.59 a 0.52, amb un mínim de 0.42 a la segona etapa. Sembla, per tant, que el grau d'especialització a la revista cau notablement al segon període d'institucionalització i es recupera lleugerament a l'etapa de la Facultat, i que aquesta caiguda es deu bàsicament a la davallada d'actualització de les cites.

3. Com a dada complementària, i coherent amb les anteriors, cal dir que la interdisciplinarietat *interna* —cites d'altres especialitats— disminueix lleu-

15. La distribució d'especialitats desglossades per a tot l'univers d'articles és la següent: Anàlisi estadística, 2.4%; Epistemologia, 1.4%; Estructura Social, 10.6%; Metodologia, 1.4%; Sociolingüística, 1.4%; Sociologia de l'Administració, 1.0%; Sociologia de l'Art, 3.8%; Sociologia de l'Educació, 2.4%; Sociologia de l'Oci, 1.0%; Sociologia de la Ciència, 1.7%; Sociologia de la Comunicació, 2.4%; Sociologia de la Cultura, 1.7%; Sociologia de la Família, 3.8%; Sociologia de la Religió, 0.3%; Sociologia de la Salut, 4.1%; Sociologia de les Edats, 6.2%; Sociologia del Coneixement, 1.0%; Sociologia del Gènere, 8.9%; Sociologia del Treball, 4.8%; Sociologia Ecològica, 1.7%; Sociologia Jurídica, 4.5%; Sociologia Militar, 0.7%; Sociologia Política, 15.4%; Sociologia Rural, 0.3%; Sociologia Urbana, 6.8%; Teoria Sociològica, 4.5%; Altres especialitats, 4.5%.

TAULA 3

Professió de l'autor/a per institucionalització

Professió autor/a	Etapa per institucionalització			TOTAL
	Abans de l'ACS (1973-1979)	Entre ACS i Facultat (1980-1986)	Després de la Facultat (1987-1993)	
Sociologia	82.6%	83.6%	69.3%	78.2%
Ciència Política	0.7%	1.5%	12.3%	4.9%
Economia	3.5%	4.5%	8.8%	5.5%
Antropologia	2.1%	4.5%	4.4%	3.4%
Dret	4.9%		0.9%	2.5%
Geografia	0.7%		0.9%	0.6%
Psicologia	4.2%		1.8%	2.5%
Història	1.4%	1.5%	0.9%	1.2%
Filosofia		4.5%	0.9%	1.2%
TOTAL	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

gerament (de 0.14 a 0.13, amb un augment intermedi fins a 0.21 que correspon, és clar, a la davallada de l'índex de cites de la pròpia especialitat en aquest mateix període). Tot i així, l'interdisciplinarietat *externa* experimenta un clar creixement en el període de la Facultat, a causa, bàsicament —com mostra la taula 3—, de l'augment de la presència a la revista dels/les politòlegs/legues —i, en menor mesura, dels/les economistes—: sembla raonable suposar que, en aquest cas concret, la creació d'una Facultat conjunta de Ciències Polítiques i Sociologia va ésser determinant.

Aquestes dades poden ser interpretades de la manera següent: hi ha hagut certament un augment del tancament i de la compartimentació entre especialitats —augment de les cites de la pròpia especialitat, reducció de les cites d'especialitats alienes—, que coincideix bàsicament amb el període de la Facultat; però aquest augment no ha estat gaire notable, ni ha anat acompanyat d'un augment de l'actualització d'aquestes especialitats compartimentades, sinó tot al contrari. La hipòtesi de treball que podria explicar aquests fenòmens hauria d'aduir que les especialitats en qüestió eren ja formades extraacadèmicament abans de la institucionalització, i amb aquesta es van incorporar a l'«Acadèmia» sense gaires més additaments. O, dit d'una altra manera: la institucionalització i la Facultat deuen haver estat els *recipients* —més que no pas els *generadors*—

d'unes especialitats ja delimitades. En canvi, la influència de la dinàmica institucional es fa notar en una compartimentació més elevada i un afany actualitzador més baix¹⁶. Aquesta possible explicació, és clar, hauria de ser contrastada amb un altre tipus de dades per tal que deixés de ser una simple hipòtesi.

2.3. EL DEBAT CIENTÍFIC

Els resultats a propòsit del debat científic són també diferents dels esperats per la tercera hipòtesi: no hi ha una davallada sensible del *volum* de debat científic a la revista amb la progressiva institucionalització, tot i que això es deu en part al fet que aquest volum és sensiblement baix a totes les etapes, quasi per igual. En canvi, contràriament a la previsió de l'esmentada hipòtesi, sembla que el *grau d'impersonalitat* d'aquest debat hagi augmentat globalment. Vegem els indicadors un per un.

1. En primer lloc, a *Papers* no hi ha hagut una *secció específica de debat* amb una mínima estabilitat. La iniciativa més semblant potser seria una secció apareguda només a tres números (6, 9 i 10), de recensions d'un mateix llibre per part de diversos/es autors/es, amb referències crítiques d'unes a les altres, i de vegades intervenció del propi autor/a del llibre recensionat. D'altra banda, resulta difícil veure res semblant a una secció de debat en els nombrosos monogràfics publicats.

2. Pel que fa a les *cites bibliogràfiques*, les de la pròpia revista *Papers* es donen en una quantitat gairebé insignificant (tres en tota la mostra), la qual cosa podria indicar un grau baixíssim de lectura de la revista entre el seu públic po-

16. I també en l'evolució de la presència relativa de cada especialitat, com mostra la següent taula:

Evolució de les especialitats per institucionalització

<i>Especialitats (agrupades)</i>	<i>Etapa per institucionalització</i>			<i>TOTAL</i>
	<i>Abans de l'ACS (1973-1979)</i>	<i>Entre ACS i Facultat (1980-1986)</i>	<i>Després de la Facultat (1987-1993)</i>	
Teoria i metodologia	8.4%	15.4%	12.6%	11.5%
Treball i estructura	17.6%	13.8%	15.8%	16.1%
Polítiques socials	41.2%	33.8%	27.4%	34.8%
Cultura i educació	7.6%	16.9%	23.2%	15.1%
Política	25.2%	20.0%	21.1%	22.6%
TOTAL	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

tencial. Pel que fa a les autocitacions, la proporció d'articles que no en fan cap experimenta una lleugera reducció a la tercera etapa —del 52.9% de les dues anteriors al 46.7%—; es manté, doncs, força estable; de tota manera, sembla reveladora d'un baix grau de debat la dada que quasi la meitat dels autors que han publicat a *Papers* s'han citat ells mateixos, mentre que no han fet cap referència a cap altre article de la revista.

3. Com hem dit, el volum global d'*al·lusions crítiques* trobades als articles no varia substancialment; si que ho fa, com es pot veure a la taula 4, el grau d'impersonalitat de les al·lusions, que creix espectacularment en el període de la Facultat, després d'una etapa intermèdia on es donava un clar predomini dels arguments estereotipats i personalitzats.

En consonància amb això, trobem que l'índex d'impersonalitat del debat (annex metodològic, punt 3.1.) augmenta de 0.38 a 0.48, però es troba força polaritzat —la desviació típica passa de 0.41 a 0.42—. Aquest fenomen sembla estrany, no només perquè contradiu la hipòtesi, sinó perquè aquesta contradicció no sembla encaixar amb els resultats que estem obtenint fins ara. De fet, si filem una mica més prim veurem que aquest creixement de la impersonalitat del debat no respon tant a la institucionalització de la sociologia catalana, sinó que més aviat és a causa de l'alta impersonalitat dels arguments dels autors estrangers i espanyols que escriuen a la revista. Aquest fenomen es pot apreciar clarament a la taula 5. Per contra, els autors catalans experimenten una notable caiguda en el seu índex d'impersonalitat argumental —més notable encara si només prenem els autors del Departament de Sociologia de la UAB—.

TAULA 4

Tipus de crítica per institucionalització

Tipus de crítica	Etapas per institucionalització			TOTAL
	Abans de l'ACS (1973-1979)	Entre ACS i Facultat (1980-1986)	Després de la Facultat (1987-1993)	
Crítica intel·lectual	49.2%	35.8%	79.6%	53.2%
Crítica estereotipada	31.4%	37.0%	16.2%	26.6%
Crítica <i>ad hominem</i>	11.9%	11.3%	1.5%	8.0%
Elogis estereotipats	11.8%	18.9%	11.8%	8.0%
TOTAL	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

TAULA 5

Evolució de l'índex d'impersonalitat del debat per institucionalització i procedència de l'autor/a

	<i>Etapa per institucionalització</i>		
	<i>Abans de l'ACS (1973-1979)</i>	<i>Entre ACS i Facultat</i>	<i>Després de la Facultat (1987-1993)</i>
Autors/res catalans/es	0.47	0.42	0.26
Autors/res espanyols/es i estrangers/es	0.31	0.72	0.62
Només departament Sociologia UAB	0.46	0.31	0.22
TOTAL	0.38	0.47	0.48

Si la impersonalitat del debat no és homogènia segons els autors, tampoc ho és segons les especialitats. Com podem veure a la taula 6, són «Teoria i Metodologia» i, en menor mesura, «Cultura i Educació», les que presenten un índex d'impersonalitat argumental relativament alt, i amb un creixement sostingut al llarg de les tres etapes d'institucionalització. Un índex més baix, però també una mica per sobre del total, es pot observar a «Treball i Estructura», encara que en aquest cas la tendència constant és decreixent. Finalment, tant «Polítiques Socials» com «Sociologia Política» mostren uns índexs d'impersonalitat força baixos per la globalitat del període estudiat; però mentre que la darrera ha remuntat el seu en l'etapa de la Facultat, la primera ha assolit el mínim en aquest mateix període.

En conclusió, podem dir que el volum de debat científic ha estat força baix a la revista, i que aquest nivell no ha variat substancialment en aquests vint anys. Tanmateix, no sembla que les tradicionals hipòtesis de Crane (1972) o Price (1973) sobre l'excés d'informació i de publicacions científiques puguin explicar aquest fenomen, ja que a la major part del període estudiat les publicacions estrictament sociològiques a Catalunya —susceptibles, per tant, de canalitzar un cert debat com el que fóra possible a *Papers*, o d'acaparar l'atenció dels possibles polemistes— es podien comptar amb els dits d'una mà. En canvi, sí que ha variat el grau d'impersonalitat del debat, que ha crescut globalment; però aquest creixement respon a l'augment d'impersonalitat argumental dels autors de fora de Catalunya i d'algunes especialitats més que d'altres.

TAULA 6

Evolució de l'índex d'impersonalitat del debat per especialitats i per institucionalització

<i>Especialitats (agrupades)</i>	<i>Etapa per institucionalització</i>			<i>TOTAL</i>
	<i>Abans de l'ACS (1973-1979)</i>	<i>Entre ACS i Facultat (1980-1986)</i>	<i>Després de la Facultat (1987-1993)</i>	
Teoria i metodologia	0.61	0.66	0.66	0.65
Treball i estructura	0.52	0.45	0.40	0.46
Polítiques socials	0.37	0.50	0.33	0.38
Cultura i educació	0.42	0.50	0.61	0.54
Política	0.23	0.18	0.50	0.31
TOTAL	0.38	0.44	0.49	0.44

No sembla, doncs, que la creixent institucionalització hagi influït gaire en la quantitat i la naturalesa de la discussió científica crítica, si més no atenint-nos al que indiquen les pàgines de *Papers*. En tot cas, ha provocat que el poc debat existent esdevingui menys impersonal pel que fa als autors catalans i del Departament de Sociologia de la UAB. L'explicació d'aquest fenomen podria ser connectada amb el fenomen de la compartimentació, que afavoreix, com diem, la creació d'estereotips i els debats personalitzats.

2.4. ALINEAMENT ENTRE LES ESPECIALITATS I ELS PATRONS DE CONEIXEMENT

Confirmant el que preveia la quarta hipòtesi, observem un apreciable grau d'alineament entre les especialitats i els patrons de coneixement. En efecte, les taules 7 i 8 palesen que cada especialitat es concentra força en un o com a molt dos corrents teòrics, i que exactament el mateix ocorre pel que fa a les concepcions de la ciència social. Això ajudaria a entendre, doncs, el baix nivell de debat científic comentat a l'epígraf 2.3., i donaria força suport a la hipòtesi del tancament i la compartimentació entre especialitats.

A la vista d'aquestes dades, podem fer algunes observacions interessants, com són:

Que l'especialitat de «Treball i Estructura» ha estat cultivada gairebé en exclusiva per crítics i marxistes, fidels, pel que sembla, a la seva atenció clàssica vers els factors de la «base» o «infraestructura».

TAULA 7

Corrent teòric per especialitat

<i>Corrent teòric</i>	<i>Especialitats (agrupades)</i>					<i>TOTAL</i>
	<i>Teoria i Metodologia</i>	<i>Treball i Estructura</i>	<i>Polítiques Socials</i>	<i>Cultura i Educació Política</i>		
Crítica/Marxista	22.2%	92.9%	34.6%	25.0%	35.3%	42.3%
Subjectivista	22.2%	19.2%	41.7%	15.4%		
Objectivista	11.1%	7.7%	16.7%	23.5%	11.5%	
Cap	44.4%	7.1%	38.5%	16.7%	41.2%	30.8%
TOTAL	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

TAULA 8

Concepció de la ciència social per especialitat

<i>Corrent teòric</i>	<i>Especialitats (agrupades)</i>					<i>TOTAL</i>
	<i>Teoria i Metodologia</i>	<i>Treball i Estructura</i>	<i>Polítiques Socials</i>	<i>Cultura i Educació Política</i>		
Empírico-Analítica	55.6%	28.6%	38.5%	33.3%	70.6%	44.9%
Comprensiva-hermenèutica	33.3%	7.1%	23.1%	41.7%	5.9%	20.5%
Crítica-dialèctica	11.1%	64.3%	38.5%	25.0%	23.5%	34.6%
TOTAL	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Que, a la inversa, l'especialitat de «Cultura i Educació» conté una apreciable presència de subjectivistes, com correspon a la seva tradicional preferència per aspectes més «espirituals».

Que resulta molt curiosa la forta presència, a l'especialitat de «Teoria i Metodologia», d'articles que no s'adscriuen a cap corrent —això és, normalment, que no tenen marc teòric—. A part de la possible influència de la inclusió de l'«Anàlisi estadística» en aquest grup, ¿hem de deduir un predomini de l'exègesi o el diletantisme?

En definitiva, sembla que l'elecció d'una determinada especialitat no és independent de les «doctrines» teòriques, epistemològiques, i fins i tot polítiques que hom professa prèviament. Encara que aquest argument també podria funcionar a la inversa, amb totes les seves conseqüències, fóra aquesta, en tot cas, una bona hipòtesi per a futurs estudis.

2.5. LA CIENTIFICITAT RECLAMADA

En contra de les previsions de la cinquena hipòtesi, el grau de científicitat reclamada sembla haver minvat amb la institucionalització progressiva. Aquesta conclusió es deriva quasi unànimement de l'examen dels tres tipus d'indicadors utilitzats.

1. En primer lloc —i com mostra la taula 9—, hi ha crescut la utilització de la primera persona als articles, mentre que hi ha minvat l'ús del plural majestàtic i del llenguatge impersonal.
2. A més, com ja vam dir a la secció 2.2., l'actualització de les cites experimenta una caiguda considerable.
3. Pel que fa als tipus d'enunciats, l'augment dels quasi-fàctics i dels «altres», combinat amb la disminució dels fàctics, desplaça lleugerament el perfil per etapa cap una menor facticitat reclamada en el període de la facultat —com es pot apreciar a la taula 10—.

En consonància amb aquestes dades, l'índex de facticitat reclamada per enunciat (annex metodològic, punt 3.1.) passa de 0.58 a 0.56, i així reflecteix aquesta lleugera disminució. Finalment, l'índex compost de científicitat reclamada (annex metodològic, *ibid.*) experimenta una disminució més gran —de 0.55 a 0.44—, a causa principalment del pes de la davallada de l'actualització bibliogràfica. Aquestes disminucions són més acusades si ens fixem només en els autors del Departament: de 0.55 a 0.41 en l'índex de facticitat reclamada dels enunciats, i de 0.50 fins a 0.35 en el de científicitat reclamada.

TAULA 9

Persona en què s'expressa el discurs per institucionalització

Persona en què s'expressa el discurs	Etapa per institucionalització			TOTAL
	Abans de l'ACS (1973-1979)	Entre ACS i Facultat	Després de la Facultat (1980-1986) (1987-1993)	
Primera persona	26.5%	41.2%	43.3%	35.8%
Majestàtic	38.2%	29.4%	26.7%	32.1%
Impersonal	35.3%	29.4%	30.0%	32.1%
TOTAL	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

TAULA 10

Perfil de facticitat reclamada per etapes d'institucionalització

Tipus d'enunciat segons facticitat reclamada	Etapa per institucionalització			TOTAL
	Abans de l'ACS (1973-1979)	Entre ACS i Facultat (1980-1986)	Després de la Facultat (1987-1993)	
Donats per descomptat	6.1%	7.3%	11.5%	8.4%
Fàctits	43.4%	47.0%	34.6%	41.0%
Quasi-Fàctits	17.4%	11.8%	21.6%	17.8%
Propostes/Suggestiments	14.5%	14.0%	8.2%	12.1%
Conjecturals	3.7%	5.0%	3.6%	3.9%
Altres	14.5%	14.8%	20.1%	16.6%
TOTAL	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Contràriament al que havíem suposat des d'un punt de vista teòric, la institucionalització més elevada no ha propiciat un augment de la científicitat reclamada per tal d'obtenir i mantenir el reconeixement; ans al contrari, aquesta ha disminuït. Quines hipòtesis podrien explicar aquest fet? Pot ocórrer que precisament el fet d'haver assolit ja un cert grau de reconeixement —el suficient per a un cert grau d'institucionalització— provoqui una *relaxació*, i no un enfortiment, en el grau de científicitat reclamada —és a dir, en els esforços adreçats a obtenir reconeixement—. D'altra banda, el més raonable fóra relacionar aquest fenomen amb la compartimentació d'especialitats i amb el relativament baix grau de debat científic: la consciència que probablement les aportacions no seran examinades i criticades sistemàticament —com indica el baix grau de debat i de citacions de la pròpia revista observats a 2.3— pot influir en la relaxació dels esforços retòrics destinats a «vendre» els productes científics.

Dit d'una altra manera —i aquesta seria una línia d'anàlisi a prosseguir—: quan s'assoleix un cert grau d'institucionalització, acompanyada de compartimentació entre especialitats i d'absència d'una consciència clara del fet que les aportacions seran estudiades i criticades —o quan tant se val si ho són o no, perquè els efectes seran els mateixos—, la retòrica específicament científica deixa de ser necessària. Si això fos cert, ens trobaríem amb una paradoxa més —a afegir a les ja esmentades en 2.3 i 2.4—, la qual es podria anomenar *paradoxa de la científicitat reclamada*: un grau alt de debat científic i de consciència de control provoca un augment de la retòrica, però aquesta, portada al lí-

mit, obstaculitza i desnaturalitza la polèmica. D'aquí es pot deduir el fenomen que hem observat: quan no hi ha control ni crítica recíproca més enllà dels estereotips, la retòrica científica es deixa de banda, i sorgeix més llibertat per fugir de les convencions acadèmiques i cultivar altres tipus de retòrica, com poden ser la literària, l'assagística o la periodística.

2.6. LA IMPLICACIÓ PROFESSIONAL

Tal i com esperava la sisena hipòtesi, la implicació professional a les pàgines de *Papers* ha minvat amb la consolidació institucional de la disciplina, després d'haver augmentat fortament a l'etapa intermèdia.

Les al·lusions al respecte trobades a la mostra d'articles són força escasses, numèricament parlant; de tota manera, l'esmentada tendència és apreciable: el percentatge d'articles que *no* contenen cap queixa referida a la institucionalització i professionalització de la disciplina és del 82.4 a la primera etapa, decreix fins al 70.6 a la segona —quan la institucionalització s'apropa—, i torna a augmentar fins al 86.7 al període de la Facultat, quan ja les queixes són percebudes, segurament, com a menys necessàries o urgents.

Però la majoria de les al·lusions a propòsit de la implicació professional es troben —com, d'altra banda, era esperable— a les presentacions dels números de la revista. A la primera etapa trobem al·lusions esporàdiques a l'escassetat de revistes sociològiques i al buit existent en aquest sentit (núm. 1), a la «precaria entidad institucional» del Departament de Sociologia (núm. 3), a la manca d'una associació professional a escala estatal (núm. 11), i a la inexistència d'aportacions de pes en temes concrets (núms. 5 i 9). A la segona etapa, ja creada l'Associació Catalana de Sociologia, la intensitat de les al·lusions augmenta, i aquestes incorporen un sentit ambivalent —sobretot a partir del número 17—: d'una banda es continua lamentant la manca d'implantació acadèmica de la sociologia i l'«anormalitat» de la seva situació (núms. 17 i 19), però al mateix temps comencen a despuntar també signes d'optimisme sobre la consolidació del Departament (núm. 17) o la «diversitat i qualitat» de la producció sociològica catalana (núm. 20), fins que aquest optimisme cristal·litza amb la creació de la Facultat i la consolidació acadèmica subsegüent (núms. 28, 29 i 30). A partir d'aquest moment, les al·lusions a la situació institucional i professional de la sociologia desapareixen.

Aquestes dades no només confirmen la hipòtesi de la disminució d'impliació professional: indiquen, a més a més, que el grau d'institucionalització i professionalització assolit és considerat ja prou alt com per no haver de continuar parlant-ne, si més no a les pàgines de *Papers* —potser amb l'excepció del número que teniu a les mans?— Aquests resultats, de tota manera, han de posar-se en relació amb els corresponents al grau d'impliació política.

2.7. LA IMPLICACIÓ POLÍTICA

La setena hipòtesi esperava que el grau d'implicació política a les pàgines de *Papers* hagués disminuït amb els canvis del context polític, i principalment amb la consolidació del règim constitucional des de l'any 1982. Aquesta hipòtesi es basava en el supòsit que la dinàmica socio-política general havia estat més determinant que la institucional a l'evolució de la implicació política.

Una primera ullada als resultats obtinguts fa pensar que, tot i que la hipòtesi es confirma parcialment —hi ha una certa davallada global del nivell de compromís polític explícit—, sembla tanmateix que calgui revisar el supòsit subjacent —ja que la petita disminució global no coincideix ben bé amb el període de consolidació del règim democràtic, sinó que, pel contrari, s'observa que en aquest es recupera un major grau d'implicació que a l'etapa anterior—. Vegem-ho.

1. En primer lloc, l'evolució del nombre de preses de posició polítiques als articles confirma la hipòtesi: la mitjana de preses de posició per article passa de 2.25 a 1.46 fins que arriba a un mínim de 0.93 al darrer període; en el mateix sentit, el percentatge d'articles que *no* prenen cap tipus de posició augmenta d'un 25.0% a les dues primeres etapes fins al 44.4% a l'etapa de consolidació.

2. En segon lloc, l'evolució dels pronunciaments sobre les relacions entre la política i les ciències socials, com podeu apreciar a la taula 11, presenta una tendència global cap a una indiferència més gran enfront de la qüestió i menys pronunciaments en favor de la «neutralitat». Això no contradiu la hipòtesi, però tampoc es pot dir que la confirmi. Malgrat tot, cal subratllar que la indiferència general més gran vers el tema, com també el grau de pronunciaments més baix en favor del «compromís», es troben just a l'etapa on en principi menys eren d'esperar, és a dir, la de «transició» o intermèdia. Això fa sospitar que és la dinàmica institucional i professional més que la política la que realment juga aquí.

3. Pel que fa a la implicació política a les presentacions de la revista, s'hi pot observar un fenomen similar: un alt nivell d'implicació a la primera etapa —amb pronunciaments freqüents i explícits sobre la universitat, les dictadures, o el franquisme (núms. 3, 6, 7 o 8), i fins i tot amb la proclamació, al final d'aquest període, de la «vocación progresista» i «crítica» de la revista (núm. 10), una implicació decreixent a l'etapa intermèdia, —cap al final de la qual es llegeix que «ha millorat la situació política, i el sociòleg s'ha deslliurat de la necessitat de defensar a ultrança uns quants principis indiscutibles» (núm. 17)—, i una

TAULA 11

Idea de les relacions entre política i ciències socials per context polític

<i>Pronunciaments relació política/ciències socials</i>	<i>Etapa per context polític</i>			<i>TOTAL</i>
	<i>Tardo- franquisme (1973-1977)</i>	<i>Democràcia no consolidada (1978-1982)</i>	<i>Consolidació democràtica (1983-1993)</i>	
No hi ha referència	41.7%	79.2%	62.2%	64.2%
Neutralitat	33.3%	12.5%	13.3%	16.0%
Compromís	25.0%	8.3%	24.4%	19.8%
TOTAL	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

lleugera recuperació a la darrera etapa —amb referències crítiques, per exemple, a la manca d'un autèntic estat de benestar a Espanya (núm. 34)—.

Es raonable sospitar, doncs, que aquesta lenta però progressiva davallada de la implicació política al llarg de l'etapa de «democràcia no consolidada», com també la recuperació que experimenta a l'etapa de «consolidació democràtica», tenen a veure més amb la dinàmica institucionalitzadora que amb els canvis de context polític. En aquest sentit, si en comptes d'aplicar la periodització política apliquem les etapes d'institucionalització utilitzades en epígrafs anteriors, trobem que:

- ad 1. El percentatge d'articles que *no* contenen cap presa de posició política passa del 23.5% a la primera etapa al 70.6% a la segona, per tornar a disminuir fins al 30% al darrer període. A més, la mitjana de preses de posició per article minva també a la segona etapa —passa de 1.76 a 0.65— i torna a augmentar —lleugerament: fins a 0.73— a la tercera.
- ad 2. Si observem la taula 12, veurem que el màxim grau de pronunciaments a favor de la neutralitat s'escau a l'etapa intermèdia d'institucionalització, mentre que el de pronunciaments a favor del compromís apareix a l'etapa de consolidació, després de creada la Facultat —tot i que també augmenta la indiferència vers la qüestió—.
- ad 3. Finalment, si continuem aplicant la periodització segons institucionalització, el resultat és que es reforça la tendència decreixent de les al·lusions polítiques a les presentacions de la segona etapa —ja hem esmentat que, fins i tot, s'afirma que la sociologia «pot deslliurar-se'n» d'aquestes—, i la petita recuperació de la darrera etapa.

TAULA 12

Idea de les relacions entre política i ciències socials per institucionalització

<i>Pronunciaments relació política/ciències socials</i>	<i>Etapa per institucionalització</i>			<i>TOTAL</i>
	<i>Abans de l'ACS (1973-1979)</i>	<i>Entre ACS i Facultat (1980-1986)</i>	<i>Després de la Facultat (1987-1993)</i>	
No fa referència	64.7%	58.8%	66.7%	64.2%
Neutralitat	20.6%	23.5%	6.7%	16.0%
Compromís	14.7%	17.6%	26.7%	19.8%
TOTAL	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

En conclusió, és lògic interpretar que amb els inicis d'una certa institucionalització a la segona etapa, els interessos professionals i corporatius van prendre la davantera sobre els socio-polítics, i que aquests darrers van tornar a semi-despertar només quan l'assoliment de la Facultat va adormir els primers. Malgrat tot, aquesta recuperació relativa de la implicació política es contradiu amb la caiguda de la presència dels corrents crítics i marxistes que vam constatar a l'epígraf 2.1. ¿Es pot interpretar, doncs, que aquest manteniment relatiu d'una certa «consciència política» ja no queda reflectit en el treball sociològic?: fóra interessant treballar aquesta hipòtesi. En tot cas, el que sí sembla clar és que la dinàmica professional i corporativa ha predominat sobre la més socio-política. De tota manera, caldria completar aquesta conclusió amb més dades històriques.

2.8. LA INNOVACIÓ I LES TRADICIONS CIENTÍFIQUES

Els resultats corresponents a aquest darrer punt confirmen la hipòtesi segons la qual l'augment de la institucionalització no ha suposat un creixement correlatiu del grau d'innovació científica a les pàgines de la revista *Papers*, com tampoc una disminució substancial del grau de dependència respecte a d'altres tradicions intel·lectuals.

En primer lloc, l'evolució del tipus de marc teòric que es pot observar a la taula 13 mostra que, durant l'etapa intermèdia d'institucionalització, es produeix una disminució de la innovació científica i un augment de la dependència respecte de la tradició. És cert que, aparentment, amb la creació de la Facultat aquesta tendència sembla invertir-se lleugerament. Però si ens hi fixem, podem veure que la «innovació» com a tal només creix d'un 11% a un

13%, i que la davallada del «tradicionalisme» —d'un 64% a un 56%— no és deguda principalment a un afany innovador més gran, sinó a l'apreciable creixement del «ateoricisme» d'un 23% a un 30% —ras i curt: a la manca de marcs teòrics, originals o no—.

En segon lloc, i tal com mostra la taula 14, el grau de dependència respecte de tradicions estrangeres no només no ha disminuït, sinó que ha crescut força amb la institucionalització progressiva. Això, és clar, també podria ser indicatiu d'un grau de contactes i de comunicació amb l'estranger més elevat, possibilitat per aquesta mateixa institucionalització. Però aquesta hipòtesi hauria de salvar la contradicció amb la davallada de la presència d'autors estrangers a la revista que es fa palesa en altres dades de l'estudi —concretament, aquesta presència estrangera ha minvat del 37.8% al 25.4%—. Creiem, a més, que la creixent disponibilitat en els últims anys de traduccions de textos estrangers no és una explicació suficient, ja que igualment ha augmentat el nombre de textos d'autors autòctons, i, en qualsevol cas, aital observació no faria altra cosa que reforçar més la tesi de la dependència intel·lectual.

2.9. RECAPITULACIÓ

Per tal de recapitular els resultats exposats tot traient-ne una mica el «suc», potser el millor fóra comparar l'evolució dels diferents índexs totals que hem calculat amb la dels índexs corresponents només als autors del Departament de Sociologia de la UAB. La taula 15 mostra els resultats d'aquesta compara-

TAULA 13

Tipus de marc teòric per institucionalització

<i>Tipus de marc teòric fa transformacions conceptuals originals</i>	<i>Etapa per institucionalització</i>			<i>TOTAL</i>
	<i>Abans de l'ACS (1973-1979)</i>	<i>Entre ACS i Facultat (1980-1986)</i>	<i>Després de la Facultat (1987-1993)</i>	
Originals	20.6%	11.8%	13.3%	16.0%
No fa transformacions conceptuals originals	47.1%	64.7%	56.7%	54.3%
No té marc teòric	32.4%	23.5%	30.0%	29.6%
TOTAL	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

TAULA 14

Procedència de les cites per institucionalització

Procedència de les cites*	Etapa per institucionalització			TOTAL
	Abans de l'ACS (1973-1979)	Entre ACS i Facultat (1980-1986)	Després de la Facultat (1987-1993)	
Departament Sociologia.UAB	2.6%	8.8%	3.0%	4.0%
Resta de Catalunya	17.9%	14.2%	5.9%	14.2%
Resta d'Espanya	28.1%	15.2%	25.1%	24.6%
Resta del món	51.4%	57.8%	66.0%	57.3%
TOTAL	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

* No inclou les cites fetes per autors estrangers, atès que es tractava precisament de mesurar la proporció de cites que els autors autòctons fan dels autors estrangers.

ció. Com podem veure, les seves dades indiquen que amb el procés d'institucionalització dels últims anys,

les tendències al tancament dins la pròpia especialitat i a la davallada de l'actualització bibliogràfica, han estat força més acusades que la mitjana de *Papers* pels autors del Departament (consegüentment, el grau d'interdisciplinarietat és també més baix);

en consonància amb això, el grau d'impersonalitat argumental d'aquests mateixos autors ha caigut, mentre que el de la revista globalment considerada ha augmentat;

finalment, la tendència decreixent de la científicitat reclamada —i de la facticitat reclamada dels enunciat—, també ha estat més notable pels autors esmentats que per la mitjana de *Papers*.

Podem dir, per tant, que en general els articles firmats per autors del Departament de Sociologia tenen un pes força rellevant en els fenòmens observats a propòsit de l'especialització, el debat científic i la científicitat reclamada a la revista *Papers*.

3. CONCLUSIONS

Si prenem la revista *Papers* com un rastre dels passos que ha seguit la institucionalització de la sociologia catalana, hem de concloure, en primer lloc,

TAULA 15

Evolució comparada dels índexs totals i els dels autors del Departament de Sociologia de la UAB

Índexs		Etapa per institucionalització			TOTAL
		Abans de l'ACS (1973-1979)	Entre ACS i Facultat (1980-1986)	Després de la Facultat (1987-1993)	
Cites de la pròpia especialitat	TOT	0.67	0.52	0.73	0.66
	DEPT.	0.68	0.76	0.98	0.76
Cites d'altres especialitats	TOT	0.14	0.21	0.13	0.15
	DEPT.	0.09	0.02	0.01	0.05
Actualització	TOT	0.52	0.31	0.32	0.40
	DEPT.	0.46	0.54	0.28	0.46
Especialització	TOT	0.59	0.42	0.52	0.53
	DEPT.	0.57	0.65	0.63	0.61
Impersonalitat del debat	TOT	0.38	0.47	0.48	0.44
	DEPT.	0.46	0.31	0.22	0.36
Facticitat reclamada dels enunciat	TOT	0.58	0.58	0.56	0.57
	DEPT.	0.55	0.56	0.41	0.53
Cientificitat reclamada	TOT	0.55	0.44	0.44	0.49
	DEPT.	0.50	0.35	0.35	0.50

que aquesta, en el seu nivell actual, no ha conduït la disciplina als resultats que hom podria esperar segons les visions tradicionals d'aquests processos. No hi observem cap tendència vers una unificació dels seus patrons de coneixement. Tampoc no hi palesem cap increment significatiu del seu grau d'especialització, sinó fins i tot una forta caiguda de l'actualització.

De fet, pel que fa al primer d'aquests fenòmens, no esperàvem pas que els patrons de coneixement de la sociologia catalana s'haguessin homogeneïtzat durant aquest període; en aquest sentit, cal remarcar que aquesta troballa és coherent amb les argumentacions contemporànies en el camp de la sociologia del coneixement científic, les quals es resisteixen fins i tot a acceptar que tal unificació sigui possible a l'àmbit de les ciències naturals.

El segon dels fenòmens esmentats —nul·l increment de l'especialització amb caiguda de l'actualització— enllaça amb dues conclusions addicionals. La primera és que els *efectes perversos* de la institucionalització científica —els quals vam esmentar a la primera part— no han fet cap excepció amb la so-

ciologia catalana. Si l'especialització no ha variat com a tal amb la institucionalització, sí que ho ha fet el tancament i la compartimentació entre les diverses especialitats, que ha crescut sensiblement; a més a més, els corrents teòrics i epistemològics han tendit a alinear-se amb les especialitats. La conseqüència ha estat el manteniment del volum de debat en un nivell molt baix, i el creixement dels estereotips i dels arguments personalitzats entre els autors catalans —enfront d'una impersonalitat més gran del debat entre els estrangers i els espanyols, si més no a les pàgines de la revista—.

Aquests efectes perversos es completen —i es tracta de la nostra tercera conclusió— amb un altre seguit de fenòmens els quals hom podria agrupar, amb terminologia molt poc científica, però ben il·lustrativa, sota la denominació d'*efecte arrepapament*: coincidint amb la institucionalització progressiva, i sobretot amb la creació d'una Facultat pròpia, hem observat la caiguda de l'actualització bibliogràfica; hem notat que la preocupació per la situació social i professional de la sociologia ha minvat sensiblement, i hem constatat que la presència dels corrents crítics i marxistes és cada vegada més reduïda. A més a més, i completant aquestes davallades, tenim un augment de l'«ateoricisme» —manca de marcs teòrics—; un creixement de la dependència intel·lectual respecte a l'estranger, i, per acabar, ens trobem amb la lleugera recuperació d'una certa «consciència política» *declarada* que, tanmateix, no es tradueix gaire sovint en la pròpia tasca sociològica.

És clar que aquestes conclusions han de ser considerades com a susceptibles de comprovació ulterior, i han de ser emmarcades, com hem provat de fer, dins de les categories comunes en la sociologia de la ciència actual. Per aquest motiu, tampoc no volem acabar sense esmentar algun dels punts febles de la nostra anàlisi empírica, i en particular el que afecta al *supòsit quantitativista* on recolza. Perquè certament resta per demostrar que la bibliometria o l'anàlisi dels estils discursius siguin *l'única* mesura de la riquesa argumental d'una disciplina. De moment tan sols sabem que són els únics que hom ha fet servir si la nostra informació és completa.

A partir d'ara seria convenient complementar els resultats presents amb molts altres estudis. Som del parer que aquesta tasca es podria adreçar, d'una banda, a transcendir la mera anàlisi del discurs, i alhora a aprofundir les dimensions d'aquesta mateixa anàlisi. Quan diem transcendir l'anàlisi del discurs ens referim a estudiar la institucionalització científica i els seus efectes molt més directament, de la mateixa manera que s'estudia la institucionalització de qualsevol altra mena d'organització. Si no vinculem els *discursos* amb les *pràctiques socials* que s'hi associen, correm el perill de donar una imatge de la ciència com un arxipèlag de discursos deslligats d'altres fenòmens. Els discursos, com ha palesat el nostre estudi, ens donen informació indirecta sobre aquestes pràctiques, però és estudiant-les directament com hem de completar

la validació de les nostres hipòtesis. I quan diem, en segon lloc, aprofundir la nostra anàlisi del discurs, volem recordar tant la necessitat de refinar i ampliar les tècniques utilitzades, com també la d'abordar totes aquelles altres vessants de l'estudi de les revistes científiques que no hem pogut abastar: la comparació amb altres revistes, la selecció d'articles per a la publicació, la selecció de llibres per a la ressenya i els procediments d'aquesta, etc.

Acabarem amb tres remarques breus que afecten tant l'epistemologia de la sociologia en general com el paper d'aquesta dins la nostra societat. La primera és que la importació intel·lectual ha proliferat a les pàgines de la revista molt més que la innovació científica. Aquesta recepció passiva es podria considerar una situació de dependència acadèmica, com va suggerir el mateix fundador de *Papers*. Vint anys després de les seves reflexions hem d'estudiar per què les coses no han variat en aquest punt, però, sobretot, hem de plantejar si veritablement la nostra realitat social és tan similar a la dels països als quals s'apliquen les teories importades com perquè el balanç d'aquesta estratègia sigui positiu. I evidentment ni aquesta similitud és automàtica ni els resultats del present estudi fan pensar que el balanç sigui satisfactori.

La segona remarca és que, si és cert que la institucionalització de les ciències socials segons els models d'altres ciències condueix cap a la multiplicació d'«efectes perversos» com els esmentats, aleshores hom pot plantejar molt seriosament la necessitat de revisar aquests models institucionals, que ni són universals històricament, ni responen a cap suposada racionalitat interna, sinó a causes i interessos plenament socials. La qüestió és, com gairebé sempre, quin tipus de ciències socials volem realment i, sobretot, quin tipus de societat les faria possibles (o, a la inversa, a quina societat possible ens acostaríem amb un altre tipus de ciències socials).

La tercera i darrera observació és senzillament que, per si algú encara no se n'ha adonat, aquest article també parla de si mateix i no només d'altres articles. Fins i tot, en molts aspectes, és el producte de la situació que estudia. A la introducció vam parlar de la reflexivitat de tota ciència social, i tan reflexiva com és la ciència social ho serà la sociologia de la ciència social, si no ho és més. Els lectors i lectores, doncs, tenen plena llibertat per relativitzar les argumentacions d'aquest article d'acord amb el seu contingut; fins i tot els convidem a aplicar els nostres instruments teòrics i metodològics al nostre article, a categoritzar-lo i a comptar els modalitzadors, les cites, les al·lusions i els recursos estilístics que esdevenen una expressió més del discurs científic que hem analitzat; això, és clar, si és que no es veuen amb cor —com nosaltres desitjaríem— de proposar un altre marc d'anàlisi més fecund.

ANNEX METODOLÒGIC

1. RECOLLIDA DE DADES

En una primera fase de recollida de dades, i utilitzant un formulari adient, vam omplir els valors d'algunes variables per a tot l'univers d'articles —etapes, especialitat, sexe, idioma, procedència i professió del/la autor/a—.

Per tal de filar més prim en l'anàlisi, vam dissenyar una *mostra d'articles segons especialitat i director/a*, que va reduir el camp d'actuació de 292 a 81 articles. Per aquests 81 articles vam preparar un model de full de codificació per a introducció de dades sobre cites, al·lusions, tipus d'enunciat segons facticitat reclamada, i classificació per corrent teòric, tipus de marc teòric i concepció de la ciència social. Vam establir conjuntament els criteris per a la recollida de dades i vam distribuir els fulls de codificació —un per article—. Aquests fulls comptaven amb uns apartats de *justificació*, on s'havien d'argumentar i identificar clarament totes les eleccions categorials sobre al·lusions, tipus d'enunciat, classificació de l'article, etc. Vam utilitzar aquests apartats de justificació per fer un *control* creuat de la recollida de dades en dues etapes: primer, un control realitzat per un altre membre de l'equip sobre cada full de dades i, segon, reunions conjuntes per a la discussió de les dades.

2. PROCEDIMENT DE MOSTREIG D'ARTICLES

Els 292 articles que componen la base de dades (fins al número 40 de la revista) sumen un total de 6.129 pàgines, amb una mitjana aritmètica de poc més de 18 pàgines per article. A l'hora de recollir informació més detallada sobre aquests articles, vam decidir prendre una mostra d'articles que fos:

- a) prou gran per assegurar la significativitat estadística de les nostres inferències posteriors;
- b) prou petita perquè un grup reduït de persones en contacte constant pogués recollir la informació i mantenir-ne un control creuat;
- c) respectuosa amb la distribució de determinades variables per l'univers d'articles; en concret, les dues variables controlades han estat «Especialitat de l'article» i «Etapas segons director/a».

Donades les condicions de temps i disponibilitat de l'equip, vam decidir prioritzar les tres exigències anteriors en l'ordre següent: c>b>a.

Amb un full de càlcul informàtic es va realitzar un mostreig no-aleatori per quotes, en el qual sempre s'assegurava un mínim d'un article per aquelles especialitats que, en una etapa determinada, hi compten amb més de dos articles. D'aquesta manera es buscava que cap especialitat amb una mínima presència en una etapa no fos desestimada, més que no pas la representativitat estadística estrictament proporcional¹⁷. El resultat

17. Resulta evident que aquest mètode no té en compte les diferències entre les diverses etapes, en termes de temps, i això implica una infravaloració de les etapes més curtes que, si calgués aprofundir-hi més, es podria pal·liar bo i ponderant les quotes proporcionals d'articles per la durada temporal de les mateixes.

TAULA 16

Mostra proporcional per Especialitat i Etapa-Director/a

Especialitat*	ETAPA					TOTAL	% mostr	% univers	Dif%
	Marsal	Oltra	Subirats	Miguelé	Torns				
Anàlisi est.	3 (1)	-	1	1	6 (2)	11 (3)	3.7	3.3	-0.360
Epist.			3 (1)	1	1	5 (1)	1.2	1.5	0.285
Estr.Soc.	18 (4)	2 (1)	9 (3)	2	-	31 (8)	9.9	9.4	-0.454
Metod.	1	-	3 (1)	2		6 (1)	1.2	1.8	0.589
Sociolin.	1		2	1		4		1.2	1.215
S. Art	1		3 (1)	8 (2)		12 (3)	3.7	3.6	-0.056
S. Coneixement	4 (1)		4 (1)	2		10 (2)	2.5	3.0	0.570
S. Comun.	3 (1)	1 (1)	5 (1)		2	11 (2)	3.7	3.3	-0.360
S. Cult.	3 (1)		2		1	6 (1)	1.2	1.8	0.589
S. Edats			11 (3)		8 (2)	19 (5)	6.2	5.8	-0.397
S. Educ.	2		4 (1)	1	1 (1)	8 (2)	2.5	2.4	-0.037
S. Famil.	3 (1)		4 (1)	1	5 (1)	13 (3)	3.7	4.0	0.247
S. Gènere	15 (4)	1	2	9 (3)	1	28 (7)	8.6	8.5	-0.131
S. Jurid.	10 (3)		2		1	13 (3)	3.7	4.0	0.247
S. Oci	1		1		2 (1)	4 (1)	1.2	1.2	-0.018
S. Polit.	19 (3)	4 (1)	11 (3)	12 (4)	7 (2)	53(13)	16.0	16.1	0.060
S. Salut	13 (4)	1				14 (4)	4.9	4.3	-0.682
S. Treball	3 (1)		10 (3)	7 (2)	2	22 (6)	7.4	6.7	-0.720
S. Urbana	18 (6)	1	5 (1)	1	2	27 (7)	8.6	8.2	-0.435
T ^a Soc.	5 (1)	4 (1)	6 (2)	3 (1)		18 (5)	6.2	5.5	-0.701
Altres esp.	2	1	49 (1)	3 (1)	3 (1)	13 (3)	3.7	4.0	0.247
TOTAL	125(31)	15 (4)	92(23)	54 (13)	42(10)	328(81)			
% mostra	38.3		4.9	28.4		16.0	12.3		
% univers	38.0		4.9	28.0		16.4	12.8		
Dif:	-0.277		-0.075	-0.431		0.363	0.420		

* Els percentatges totals per especialitats no coincideixen amb els de la nota 17 del text de l'article —% per especialitats— per dos motius: a) s'hi han sumat les especialitats principals amb les secundàries o alternatives (vegeu punt 1.1. de l'article), per tal de no restar representativitat per especialitat; b) s'hi ha reduït la llista d'especialitats de vint-i-set a vint, tal i com indiquem tot seguit: «Sociologia de la Religió» s'ha inclòs dins «Sociologia de la Cultura»; «Sociologia de la Ciència» s'ha inclòs dins «Sociologia del Coneixement»; «Sociologia Ecològica» i «Rural» s'han inclòs dins «Sociologia Urbana»; «Filosofia Social» s'ha inclòs dins «Teoria Sociològica»; «Sociologia de l'Administració» i «Militar» s'han inclòs dins «Sociologia Política».

va ser una mostra reduïda a aproximadament un quart del total d'articles, i que respecta les distribucions de les dues variables esmentades per l'univers d'articles.

La taula 16 mostra aquest resultat. Els nombres entre parèntesi fan referència al nombre d'articles de la mostra.

Si considerem per un moment la qüestió de la validesa estadística de la mostra, es fa palès que no hem realitzat un mostreig aleatori segons les lleis matemàtiques de-

TAULA 17

Variables	Mostra	Univers	Diferència	Kolmogorov-Smirnov	
				DN	Grau Signif.
Idioma de l'article				0.25	1
Castellà	74.1	71.6	2.5		
Català	23.5	24.7	-1.2		
Francès	1.2	1.4	-0.2		
Anglès	1.2	0.7	0.5		
Sexe de l'autor/a				0.5	1
Home	75.3	75.8	-0.5		
Dona	24.7	24.2	0.5		
Professió de l'autor/a				0.28	1
Sociologia	76.6	78.2	-1.6		
C.Política	6.5	4.9	1.6		
Economia	5.2	5.5	-0.3		
Antropologia	3.9	3.4	0.5		
Dret	3.9	2.5	1.4		
Filosofia	2.6	1.2	1.4		
Psicologia	1.3	2.5	-1.2		
Procedència de l'autor/a				0.5	1
Catalunya	50.6	52.8	-2.2		
Fora de Catalunya	49.4	47.2	2.2		

rivades de la teoria de l'error; per tant, no és possible conèixer prèviament ni el nivell de confiança ni l'error relatiu. L'única manera de comprovar el seu grau de validesa és realitzar comparacions empíriques *ex post facto* de les distribucions mostrals d'altres variables que no siguin les controlades en el procés d'elaboració de la mostra amb la distribució de les mateixes variables per a tot l'univers.

El control ha estat realitzat amb quatre variables de les quals coneixiem la distribució per tot l'univers. La utilització d'un test de bondat d'ajustament Kolmogorov-Smirnov, pels percentatges de cada una de les categories de les variables, dona com a resultat el rebuig categòric de la hipòtesi nul·la segons la qual les distribucions són diferents; en conseqüència, la mostra s'ajusta a les característiques de l'univers amb un grau de significació de 100% (taula 17).

Una vegada calculada la mostra per a cada grup d'articles —d'una determinada especialitat i d'una determinada etapa—, vam triar aleatòriament dins dels grups corresponents de l'univers els que conformarien la mostra definitiva.

3. TRANSFORMACIONS DE LES DADES

Les dades originals han estat sotmeses a una sèrie de transformacions seguint els requeriments d'operativització de les hipòtesis. Aquestes transformacions, pel que fa

únicament als resultats presentats en aquest article es poden classificar en dos tipus de processos: càlcul d'índexs i càlcul de perfils.

3.1. ÍNDEXS

Una vegada calculats els índexs que enumerem a continuació per a cada article de la mostra, vam procedir a calcular la mitjana de cadascun per a cada etapa per institucionalització, obtenint les xifres que presentem al text de l'article i a la taula 15 d'aquest.

Índex de cites d'especialitat pròpia: Mesura la relació entre les cites referides a l'especialitat pròpia de l'article i la resta de cites. La fórmula utilitzada és la següent:

$$IEP = \frac{CEP}{CEP + CAE + COT}$$

- IEP = Índex de cites d'especialitat pròpia.
- CEP = Nombre de cites de la pròpia especialitat.
- CAE = Nombre de cites d'altres especialitats.
- COT = Nombre d'altres cites (obres generals, revistes divulgatives, premsa, reculls de dades, documents, etc.).

Índex de cites d'una altra especialitat: la fórmula utilitzada en resulta de substituir CEP per CAE al numerador de la darrera fórmula.

Índex d'actualització de cites: Mesura la relació entre les cites d'investigació i les cites d'arxiu. La fórmula utilitzada és la següent:

$$IAC = \frac{CI}{(CI+CA)}$$

- IAC = Índex d'actualització de les cites.
- CI = Nombre de cites d'investigació a l'article.
- CA = Nombre de cites d'arxiu a l'article.

Índex d'especialització: Mesura el grau d'especialització d'un article amb referència a l'especialització de les seves cites combinada amb l'actualització de les mateixes. La fórmula utilitzada és la següent:

$$IE = \frac{(IEP + IAC)}{2}$$

- IE = Índex d'especialització.
- IEP = Índex de cites d'especialitat pròpia.
- IAC = Índex d'actualització de les cites.

Índex de facticitat reclamada d'enunciats: Mesura la intensitat de la facticitat expressada a l'article tot fent una composició de les diferents variables de tipus d'enunciat. Per a la constitució d'aquest índex definim una escala que utilitza els nombres enters positius entre 1 i 5 com a ponderadors de les freqüències dels diferents tipus d'enunciat¹⁸. La fórmula utilitzada és la següent:

$$\text{IFRE} = \left(\sum_{n=1}^5 n \cdot E_n \right) / \sum_{n=1}^5 E_n$$

- IFRE = Índex de facticitat reclamada d'enunciats.
 E_1 = Nombre d'enunciats hipòtesis o conjectures.
 E_2 = Nombre d'enunciats propostes o suggeriments.
 E_3 = Nombre d'enunciats quasi-fàctics.
 E_4 = Nombre d'enunciats fàctics.
 E_5 = Nombre d'enunciats donats per descomptat.

Índex de científicitat reclamada: Mesura la científicitat reclamada amb una composició de dos dels components d'aquest concepte, la facticitat reclamada dels enunciat i l'actualització de les cites. Aquest índex és la mitjana aritmètica de dos índexs anteriors:

$$\text{ICR} = \frac{(\text{IAC} + \text{IFRE})}{2}$$

- ICR = Índex de científicitat reclamada.
 IAC = Índex d'actualització de les cites.
 IFRE = Índex de facticitat reclamada d'enunciats.

Índex d'impersonalitat del debat: Mesura la relació entre les crítiques intel·lectuals i la resta d'al·lusions a d'altres corrents o autors. Ha estat construït tot considerant que les al·lusions crítiques no argumentades, *ad hominem* i els elogis este-reotipats resten impersonalitat a un debat científic. La fórmula utilitzada és la següent:

$$\text{IID} = \frac{\text{CI} + (1-\text{CE}) + (1-\text{CH}) + (1-\text{EE})}{4}$$

18. Aquesta escala no té cap referent empíric, és una convenció adoptada analíticament per a la construcció de l'índex. Resulta evident que la utilització d'una escala ordinal —4 és més gran que 2— té sentit en aquest context, però resulta igualment evident que en el cas que ens ocupa «4» no és el doble de veracitat reclamada que «2». ¿Qui podria afirmar que un enunciat fàctic —qualsevol enunciat fàctic— equival en facticitat a dues propostes?. El lector/a ha de ser conscient d'aquest vici que afectarà aquest índex, els seus derivats i les conclusions que en surtin. La seva utilització es deu només al caràcter exploratori, ja comentat, d'aquesta tècnica d'anàlisi.

- IID = Índex d'impersonalitat del debat.
- CI = Nombre de crítiques intel·lectuals dividit pel total d'al·lusions crítiques.
- CE = Nombre de crítiques estereotipades dividit pel total d'al·lusions crítiques.
- CH = Nombre de crítiques *ad hominem* dividit pel total d'al·lusions crítiques.
- EE = Nombre d'elogis estereotipats dividit pel total d'al·lusions crítiques.

3.2. PERFIL SEGONS TIPUS D'ENUNCIATS

Partint de les dades sobre tipus d'enunciats, vam elaborar un perfil de facticitat reclamada per a cada article, consistent a calcular els percentatges de cada tipus d'enunciat per a cada article. Les mitjanes d'aquests percentatges per etapes d'institucionalització configuren després el perfil de facticitat reclamada per etapes que podem trobar a la taula 10 del text de l'article.

4. RECURSOS INFORMÀTICS

Les aplicacions bàsiques han estat un gestor de bases de dades DBASE III+ de ASHTON-TATE per a la constitució de les bases de dades; un full de càlcul LOTUS 1-2-3 de Lotus per als càlculs intermedis i el disseny de la mostra d'articles; un programa de càlcul estadístic amb SPSS-PC+ de SPSS Inc. per a les transformacions i l'anàlisi de les dades, i un programa STATGRAF de Statistical Graphics Corp. per als càlculs intermedis i els tests de significativitat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Adorno, Theodor W. 1972. *Sociologia i psicologia*. València, Tres i Quatre.
- Álvarez Uría, Fernando i Varela, Julia. 1992. «Colegios invisibles y relaciones de poder en el proceso de institucionalización de la sociología española», dins Jesús Ibáñez (coord.): *Las Ciencias Sociales en España*. Madrid, Universidad Complutense.
- Barnes, Barry. 1977. *Interests and the growth of knowledge*. London, Routledge and Kegan Paul.
- Barnes, Barry (ed.). 1980. *Estudios sobre sociología de la ciencia*. Madrid, Alianza.
- Barnes, Barry. 1987. *Sobre ciencia*. Barcelona, Labor.
- Barnes, Barry i Bloor, David. 1982. «Relativism, Rationalism and the Sociology of Knowledge», dins Hollis, Martin i Lukes, Steven (eds.): *Rationality and Relativism*. Oxford, Basil Blackwell.
- Bloor, David. 1976. *Knowledge and social imaginery*. London, Routledge and Kegan.
- Bourdieu, Pierre. 1976. «Le champ scientifique», *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, núm. 2-3.
- Bourdieu, Pierre. 1984. *Homo academicus*. Paris, Les Editions de Minuit.
- Bourdieu, Pierre. 1988. «Preface» a l'edició anglesa d'*Homo academicus*. Cambridge, Polity Press.

- Bourdieu, Pierre; Chamboredon, Jean-Claude; Passeron, Jean-Claude. 1989. *El oficio de sociólogo*. Madrid, Siglo XXI.
- Cohen, I. Bernard. 1983. *La revolución newtoniana y la transformación de las ideas científicas*. Madrid, Alianza.
- Collison, Peter; Webber, Susan. 1971. «British Sociology 1950-1970: A Journal Analysis», *Sociological Review*, vol.19, núm. 4.
- Crane, Diana. 1972. *Invisible Colleges. Diffusion of Knowledge in Scientific Communities*. Chicago, The University of Chicago Press.
- Crawford, Elizabeth T. 1971. «Sociology of the social sciences», *Current Sociology*, vol. XIX, núm. 2.
- Estruch, Joan; Giner, Salvador. 1979. «Sociología als Països Catalans», dins *Ictineu. Diccionari de les Ciències Socials als Països Catalans*. Barcelona, Edicions 62.
- Ezrahi, Yaron. 1980. «Los recursos políticos de la ciencia», dins Barnes Barry (ed.). 1980. *Estudios sobre sociología de la ciencia*. Madrid, Alianza.
- Fernández Buey, Francisco. 1991. *La ilusión del método. Ideas para un racionalismo bien temperado*. Madrid, Crítica.
- Gilbert, G. N.; Mulkey, Michael. 1984. *Opening Pandora's Box: A Sociological Analysis of Scientist's Discourse*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Giner, Salvador; Moreno, Luis (comps.). 1990. *Sociología en España*. Madrid, CSIC.
- Habermas, Jürgen. 1982. *Conocimiento e interés*. Madrid, Taurus.
- Habermas, Jürgen. 1984. *Ciencia y técnica como «ideología»*. Madrid, Tecnos.
- Habermas, Jürgen. 1987. *Teoría de la acción comunicativa*, vol. I. Madrid, Taurus.
- Habermas, Jürgen. 1988. *La lógica de las Ciencias Sociales*. Madrid, Tecnos.
- Hagstrom, Warren O. 1965. *The Scientific Community*. New York, Basic Books.
- Hagstrom, Warren O. 1980a. «El don como principio organizador de la ciencia», a Barnes Barry (ed.). 1980: *Estudios sobre sociología de la ciencia*. Madrid, Alianza.
- Hagstrom, Warren O. 1980b. «La diferenciación de las disciplinas», dins Barnes Barry (ed.). 1980: *Estudios sobre sociología de la ciencia*. Madrid, Alianza.
- Hahn, Roger. 1971. *The Anatomy of a Scientific Institution. The Paris Academy of Sciences, 1666-1803*. Berkeley, University of California Press.
- Kuhn, Thomas S. 1980. «Los paradigmas científicos», a Barnes, Barry (ed.): 1980. *Estudios sobre sociología de la ciencia*. Madrid, Alianza.
- Kuhn, Thomas S. 1986. *La estructura de las revoluciones científicas*. México, Fondo de Cultura Económica.
- Latour, Bruno. 1992. *Ciencia en acción*. Barcelona, Labor.
- Lozano, Jorge; Peña-Marín, Cristina; Abril, Gonzalo. 1982. *Análisis del discurso. Hacia una semiótica de la interacción textual*. Madrid, Cátedra.
- Marsal, Juan Francisco; Miguel, Amando de. «El raquitismo de la enseñanza de las ciencias sociales en las universidades españolas», dins *Sistema*, núm. 24-25.
- Merton, Robert K. 1973. *The Sociology of Science*. Chicago, University of Chicago Press.
- Mills, C. Wright. 1986. *La imaginación sociológica*. México, Fondo de Cultura Económica.
- Moreno, Luis. 1990. «La sociología en la España finisecular», dins Giner, S.; Moreno, L.: *Sociología en España*. Madrid, CSIC.

- Moulines, Ulises. 1991. *Pluralidad y recursión. Ensayos epistemológicos*. Madrid, Alianza.
- Mulkay, Michael. 1980a. «El crecimiento cultural en la ciencia», dins Barnes, Barry (ed.). 1980: *Estudios sobre sociología de la ciencia*. Madrid, Alianza.
- Mulkay, Michael. 1980b. «Sociology of Science in the West», *Current Sociology*, vol. XXVIII, núm. 3.
- Mulkay, Michael. 1981. «Action and Belief or Scientific Discourse? A possible way of ending intellectual vassallage in social studies of science», *Philosophy of the Social Sciences*, vol.11, pp.163-171.
- Picó, Josep. 1987. «País Valencià: sociologia de la sociologia», *Papers*, núm. 28.
- Price, Derek J. de S. 1973. *Hacia una ciencia de la ciencia*. Barcelona, Ariel.
- Price, Derek J. de S. 1980. «Ciencia y tecnología: distinciones e interrelaciones», dins Barnes Barry (ed.). 1980: *Estudios sobre sociología de la ciencia*. Madrid, Alianza.
- Sorelo, Ignacio. 1973. «Sobre la institucionalización de la sociología en España», dins *Sistema*, núm.3.
- Szreter, R. 1980. «Institutionalising a New Specialism: early years of the Journal of Educational Sociology», dins *British Journal of Sociology of Education*, vol.1, núm. 2.
- Szreter, R. 1983. «Writings and Writers on Education in British Sociology Periodicals, 1953-1979», dins *British Journal of Sociology of Education*, vol.4, núm. 2.
- Whitley, Richard D. 1969. «Communication Nets in Science: Status and Citation Patterns in Animal Physiology», dins *Sociological Review*, vol.17, núm. 2.
- Whitley, Richard D. 1970. «The Operation of Science Journals: Two Case Studies in British Social Science», dins *Sociological Review*, vol.18, núm. 2.
- Woolgar, Steve. 1991. *Ciencia: Abriendo la caja negra*. Barcelona, Anthropos.